
Materiały do kształcenia sprawności językowych

Natalia Sosnowska

SŁOWOTWÓRSTWO. FLEKSJA

— CZĘŚĆ 2 —

Projekt „UPH w Siedlcach – Uniwersytet MAXI”

Siedlce 2023

Redaktor serii „Materiały do kształcenia sprawności językowych”:

dr hab. Alina Maciejewska, prof. uczelni

Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach, Wydział Nauk Humanistycznych

Część 1: (Wy)mówię poprawnie – Alina Maciejewska

Część 2: Słowotwórstwo. Fleksja – Natalia Sosnowska

Część 3: Składnia. Komunikacja. Teksty użytkowe – Katarzyna Sobstyl

**Rzeczpospolita
Polska**

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach projektu „UPH w Siedlcach – Uniwersytet MAXI” (nr umowy o dofinansowanie: POWR.03.05.00-00-A034/19-00).

Komitet Wydawniczy:

Katarzyna Antosik, Andrzej Barczak, Jolanta Brodowska-Szewczuk, Janina Florczykiewicz (przewodnicząca), Arkadiusz Indraszczyk, Beata Jakubik, Stanisław Jarmoszko, Bartosz Michalczuk, Katarzyna Mroczyńska, Agnieszka Prusińska, Sławomir Sobieraj, Jacek Sosnowski, Maria Starnawska, Ewa Wójcik

Żaden fragment tej publikacji nie może być reprodukowany, umieszczany w systemach przechowywania informacji lub przekazywany w jakiegokolwiek formie – elektronicznej, mechanicznej, fotokopii czy innych reprodukcji – bez zgody posiadacza praw autorskich.

© Copyright by Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach, 2023

ISBN 978-83-67922-03-6

e-ISBN 978-83-67162-99-9

**Wydawnictwo
Naukowe**
UPH

www.wydawnictwo-naukowe.uph.edu.pl

08-110 Siedlce, ul. Żytnia 17/19, tel. 25 643 15 20
Ark. wyd. 2.2. Ark. druk. 3.2.

Projekt okładki, druk i oprawa: Volumina.pl

SPIS TREŚCI

WSTĘP	5
SŁOWOTWÓRSTWO	6
FLEKSJA	12
Flexja imienna.....	12
Flexja werbalna.....	30
KLUCZ DO NIEKTÓRYCH ĆWICZEŃ	44
BIBLIOGRAFIA	51

WSTĘP

Część druga *Materiałów do kształcenia sprawności językowych* to zeszyt ćwiczeń do słowotwórstwa i fleksji. W części słowotwórczej są to materiały czysto praktyczne, w części fleksyjnej – zarówno praktyczne, jak i teoretyczne. Fleksją polską kierują pewne reguły, które zostały zaprezentowane we wstępach do poszczególnych ćwiczeń. Nie są one niezbędne do wykonania ćwiczeń, lecz zostały podane po to, by wskazać powtarzalność, a więc regularność języka polskiego. Chodzi tu zwłaszcza o regularne wymiany morfonologiczne, np. *b – bi, ch – sz, r – rz*.

Część słowotwórcza zawiera przede wszystkim takie zagadnienia, jak stosowanie derywacji paradygmatycznej czy tworzenie form prefiksalnych, które przyczyniają się do modyfikacji znaczenia podstawy słowotwórczej. W części fleksyjnej zagadnienia zostały podzielone w sposób tradycyjny na fleksję imienną i werbalną, z tym że ćwiczenia form przysłówkowych zostały dodane do fleksji imiennej. Stało się tak nie tylko ze względu na sposób tworzenia przysłówków od przymiotników, ale też z tego powodu, że mają one – podobnie jak przymiotniki – w wielu wypadkach regularne formy stopnia – a zatem kategorii, która dotyczy form imiennych. *Fleksja imienna* obejmuje zatem odmianę rzeczowników, liczebników, zaimków i przymiotników. We *Fleksji werbalnej* znajdują się szczególnie formy czasownika. Dodatkowo pojawia się też ćwiczenie na zastosowanie wokalicznych i niewokalicznych form przyimków. Część fleksyjną zamyka zadanie podsumowujące wiedzę o poprawnych formach fleksyjnych.

Wyrazy i ich formy do ćwiczeń tam, gdzie to było możliwe, zostały dobrane w taki sposób, by dotyczyły życia uniwersyteckiego, np. rzeczownik mający synkretyczne formy liczby pojedynczej *kolokwium*, złożone formy wołacza (*Panie Profesorze*). Jednak w ćwiczeniach, których celem było poznanie wyjątków w odmianie, zostały zapisane właśnie wyjątkowe leksemy, które nie zawsze funkcjonują na uniwersytecie.

Ćwiczenia mają zwykle kilka części podzielonych według liter alfabetu. Bardzo ważnym typem zadania – umieszczonego zwykle w części B lub C – jest zastosowanie danej formy w samodzielnie zbudowanym zdaniu. Dopiero samodzielne wykonanie tego typu zadania pozwala zinternalizować daną formę. Te ćwiczenia powinny być wykonywane pod nadzorem polonisty, logopedy, który oceni, czy utworzone zdanie może być w języku polskim akceptowalne. Innego typu ćwiczenia nie wymagają nadzoru, ponieważ ich poprawność można sprawdzić samodzielnie w załączonym *Kluczu*.

Natalia Sosnowska

SŁOWOTWÓRSTWO

Ćwiczenie 1

Proszę utworzyć rzeczowniki abstrakcyjne od przymiotników. Od niektórych z nich można utworzyć dwie formy, jak w przykładzie: *dobry – dobroć, dobro*

biały –	hierarchiczny –
biedny –	humanistyczny –
bogaty –	inny –
bystry –	intymny –
dojrzały –	jawny –
głupi –	łakomy –
gorący –	martwy –
gorliwy –	niewinny –
gotowy –	piękny –
grzeczny –	zielony –
heroiczny –	zły –

Ćwiczenie 2

A. Proszę podkreślić w wierszu J. Tuwima *Figielek* te czasowniki, które wydają się pochodzić od nazw występujących w nim zwierząt.

Raz się komar z komarem przekomarzać zaczął,
Mówiąc, że widział raki, co się winkiem raczą.
Cietrzew się zacietrzewił, słysząc takie słowa,
Sęp zasępił się strasznie, osowiła sowa,
Kura dała drapaka, że aż się kurzyło,
Zając zajęczał smętnie, kurczę się skurczyło,
Kozioł fiknął koziołka, słoń się cały słaniał,
Baran się rozindyczył, a indyk zbaraniał.

B. Proszę wybrać te czasowniki, które mają prefiksy (przedrostki), zapisać je w formie bezokoliczników, a następnie posługując się słownikiem języka polskiego, podać ich znaczenie.

.....

.....

.....

.....

.....

C. Proszę ułożyć zdania z dowolnymi formami wybranych w poleceniu B czasowników.

.....
.....
.....
.....
.....

Ćwiczenie 3

A. Od rzeczowników będących nazwami zwierząt proszę utworzyć przymiotniki według wzoru:

sowa – *sowi, sowia, sowie*

baran –

gęś –

kaczka –

zając –

byk –

kura –

indyk –

koza –

krowa –

B. Proszę dobrać do nich rzeczowniki w taki sposób, by razem utworzyły wyrażenie, np. *sowa – sowi dziób, sowia dziupla, sowie gniazdo*

C. Proszę ułożyć trzy zdania z wyrażeniami z ćwiczenia B.

.....
.....
.....

Ćwiczenie 4

Od podanych czasowników proszę utworzyć rzeczowniki, które nie różnią się od nich znaczeniem. Im więcej rzeczowników, tym lepiej, np. *biegać – bieg, bieganie, bieganina*

kłamać –

ratować –

kłócić się –

studiować –

piec –

szlochać –

przejechać –

wzruszać się –

przenieść –

wzruszyć się –

przenosić –

zadumać się –

Ćwiczenie 5

Proszę dopisać przedrostki (prefiksy) do czasowników tak, by utworzyć logiczne wyrażenia. W każdej z części przedrostki nie mogą się powtórzyć.

Przykład: **od-**stawić umyte talerze na półkę

- A. proszęstawić dodatkowe krzesła do stolika;stawić pijawki choremu;stawić meble w pokoju (zmienić ustawienie);stawić drugi policzek;stawić nowe szyby;stawić kropkę nad i;stawić stół pysznymi potrawami;stawić ucha;stawić komuś nogę, by się przewrócił.
- B.razić kogoś do żywego;razić kogoś na szwank (wstyd, zgubę);razić kogoś prądem;razić coś słowami (w słowach);razić kogoś strasznym widokiem;razić kogoś swoją wezmością.
- C.ciskać serdecznie przyjaciela;ciskać pętlę na szyi;ciskać sok z marchwi;ciskać kogo o spłatę długu;ciskać ślady na piasku;ciskać gaz do dechy;ciskać się z trudem przez wąski otwór;ciskać kogoś do muru.

Ćwiczenie 6

Proszę dopisać różne czasowniki do podanych przedrostków, a następnie ułożyć zdania z wybranymi pięcioma czasownikami:

prze – znaczyć, pisać,

nad – psuć, jechać,

przy – prowadzić, słać,

1.
2.
3.
4.
5.

Ćwiczenie 7

Proszę utworzyć rzeczowniki od podanych czasowników w taki sposób, by powstały formy bardzo krótkie, np. *skakać / skoczyć – skok*.

biegać / biec –

udźwignąć –

płakać –

szlochać –

wzrastać / wzrosnąć –

obchodzić –

dobierać / dobrać –

wybierać / wybrać –

odpowiadać / odpowiedzieć –

poprawiać / poprawić –

uczyć / nauczać / nauczyć –

Ćwiczenie 8

Od podanych rzeczowników proszę utworzyć czasowniki według wzoru: *test – testować*.

egzamin –	komunikat –
ilustracja –	personalizacja –
adres –	racjonalizacja –
mail –	dewastacja –

Ćwiczenie 9

A. Proszę utworzyć czasowniki od podanych przymiotników. Do tworzenia nowych form można wykorzystać zarówno sufiksy, jak i prefiksy, np. *czarny – czernić, czernieć*.

skąpy –	dziki –
chory –	prosty –
chudy –	biały –
nagi –	ciężki –
powszechny –	jasny –

B. Proszę utworzyć pięć zdań z dowolnymi czasownikami z ćwiczenia A.

1.
2.
3.
4.
5.

Ćwiczenie 10

Proszę utworzyć od podanych nazw miejscowych:

A. nazwy mieszkańców tych miejscowości

B. przymiotniki

Przykład: *Warszawa – warszawianin, warszawianka – warszawski*

Gdańsk –
Katowice –
Kraków –
Lublin –
Nadarzyn –
Olsztyn –
Opole –
Ostrów –
Poznań –

Puławy -
Siedlce -
Sopot -
Starachowice -
Staszów -
Szczecin -
Tarnów -
Wrocław -
Białystok -
Bielsko-Biała -
Ostrowiec Świętokrzyski -
Skarżysko-Kamienna -
Zielona Góra -

Ćwiczenie 11

Przymiotniki złożone

A. Proszę dodać do danego przymiotnika pasujący do niego wyraz, np. *pseudonowoczesny* – *pseudonowoczesna sztuka*.

współodpowiedzialny -
śródlądowy -
owadobójczy -
wiarołomny -
dwusilnikowy -
szybkostrzelny -
pomidorowo-ogórkowy -
trójkolorowy -
ciemnoniebieski -
historyczno-prawny -
historycznoprawny -

B. Proszę wyjaśnić jak najkrócej, co znaczą poszczególne wyrazy złożone, używając jednego lub wszystkich wyrazów składowych stanowiących podstawę słowotwórczą wyrazu.

np. *pseudonowoczesny* – *pseudonowoczesna sztuka* – ‘sztuka niby nowoczesna’

Ćwiczenie 12

Przedrostki czasowników z *e* ruchomym

Proszę uzupełnić formę czasownika odpowiednim przedrostkiem:

1) (ob-/obe-) -ciąć, -tnie, -cięły, -tną

.....

2) (ob-/obe-) -schnąć, -schnie, -sechł, -schła

.....

3) (ob-/obe-) -jęła, -jmij, -jęty, -jmę

.....

4) (od-/ode) -bierz, -brali, -brawszy, -biorę

.....

5) (od-/ode) -prę, -parły, -przeć, -party

.....

6) (pod-/pode-) -darł, -drzeć, -darło, -drę

.....

7) (pod-/pode) -szedł, -szła, -szedłszy, -szliśmy

.....

8) (roz-/roze-) -piąć, -pnę, -piął, -pięto

.....

9) (s-/ze-) -klnę, -klnij, -kłał, -klęty

.....

10) (ś-/ze-) -cięty, -ciął, -tne, -tnij

.....

11) (w-/we-) -trzeć, -trzyj, -tarł, -trą

.....

12) (z-/ze-) -giąć, -gniesz, -gięli, -gnij

.....

FLEKSJA

Fleksja imienna

Ćwiczenie 13

A. Proszę dopasować po trzy synonimy do następujących wyrazów:

1. Uniwersytet
2. Profesor
3. Student
4. Notatki
5. Stypendium
6. Dyplom
7. Kolokwium
8. Akademik
9. Referat
10. Ćwiczenia
11. Zdawać
12. Studiować

B. Proszę uzupełnić zdania wyrazami z poprzedniego ćwiczenia. Należy podać je w odpowiedniej formie:

1. Moja siostra studiowała logopedię na Przyrodniczo-Humanistycznym w Siedlcach.
2. Czy rozmawialiście już z Nowakiem o terminie zaliczeń?
3. Ministerstwo Edukacji i Nauki ufundowało stypendia dla najlepszych
4. Zgubiłam gdzieś moje Czy mógłbyś mi pożyczyć swoje do skopiowania?
5. Żeby dostać naukowe, trzeba mieć wysoką średnią ocen na koniec semestru.
6. Czy zrobiłaś już zdjęcie do
7. Jutro znowu mamy pisać z gramatyki opisowej.
8. Udało mi się dostać miejsce w, więc nie muszę wynajmować mieszkania.
9. Za tydzień wygłoszę na temat „Rozwój czynności poznawczych u dzieci”.
10. Jeśli nie będziesz chodził na, nie dostaniesz zaliczenia.
11. Kilka razy, aż w końcu zdał.
12. Była bardzo zdolna, dlatego na paryskiej Sorbonie.

C. Czy wszystkie synonimy z części A pasują do zdań z części B? Proszę wyjaśnić, które nie pasują i dlaczego.

.....

.....

.....

Ćwiczenie 14

Mianownik liczby mnogiej rzeczownika

A. Proszę uzupełnić tabelkę według wzoru:

Liczba pojedyncza	Liczba mnoga
<i>liść</i>	<i>liście</i>
rok	
	księża
	dzieci
	nasiona
profesor	
tydzień	
książę	
sędzia	
	myszy
stypendium	
statua	
	dominikanie
bokser	
awanturnik	
uczelnia	
	bogowie
stancja	
	innowiercy
dzień	
człowiek	
wszechnica	
	artyści
gramatyk	
absolwent	
anioł	
	Azjaci

B. Które z tych rzeczowników mają dwie poprawne formy liczby mnogiej?

.....

.....

.....

C. Proszę ułożyć zdania z pięcioma dowolnie wybranymi formami mianownika lp. lub lm.

.....

.....

.....

.....

.....

Ćwiczenie 15

Przymiotnik w liczbie mnogiej w rodzaju męskoosobowym

Przymiotniki, których temat M. lp. r.m. kończy się w lp. na *ż, cz, c, np.*: (*On jest*) *hoży, ryży, ochoczy, obcy*, mają formy synkretyczne z M. i W. lm. r. mos.: (*Oni są*) *hoży, ryży, ochoczy, obcy*. **Wyjątek** stanowi leksem **duży**, który w M. lm. r. mos. ma formę **duzi** (*Oni są duzi*). Przymiotniki, których temat kończy się na *sz*, zmieniają go na *si* (w wymowie *ś*): *najmilszy – najmilszi*. Regularnej wymianie podlegają spółgłoski: *k : c, g : dz, ch : si* (w wymowie *ś*), *t : ci* (w wymowie *ć*), *r : rz, ł : l*: *wysoki – wysocy, drogi – drodzy, cichy – cisi, złoty – złoci, dobry – dobrzy, miły – mili*.

A. Proszę uzupełnić tabelę wyrażeniami w l. mnogiej według wzoru:

Liczba pojedyncza	Liczba mnoga
<i>dobry mężczyzna</i>	<i>dobrzy mężczyźni</i>
cichy mnich	
wesoły artysta	
zaangażowany partner	
najlepszy profesor	
towarzyski porucznik	
owdowiały doktor	
pracowity student	
uroczy wnuk	
duży chłopiec	
stary żołnierz	
anielski herold	
brzuchaty mówca	
nienasycony romantyk	
ubogi sklepikarz	
hoży Czech	
wraży ochotnik	
wąsaty podkomorzy	
kruchy woźny	
wyższy oficer	
ochoczy sędzia	
drogi wujcio	

B. Proszę pogrupować same przymiotniki według ostatniej spółgłoski w l. pojedynczej. Czy widać jakieś regularności głoskowe wśród przymiotników? Czy któryś przykład przymiotnika w l. mnogiej jest wyjątkowy?

.....
.....
.....
.....

C. Proszę utworzyć zdania z pięcioma dowolnymi wyrażeniami w l. pojedynczej lub mnogiej.

1.
2.
3.
4.
5.

D. Które z rzeczowników mają po dwie poprawne formy Mianownika l. mnogiej?

.....

Ćwiczenie 16

Odmiana rzeczownika – końcówki deklinacyjne

Proszę wstawić rzeczownik **ogród** w odpowiedniej formie gramatycznej:

W Lublinie znajduje się piękny botaniczny. W tym można spotkać różnorodne gatunki roślin. Pochodzące z najdalszych zakątków globu: z Chin, Japonii czy Nowej Zelandii. Flora szczególnie wiosną przyciąga spacerowiczów różnymi barwami i zapachami. Pracownicy zajmujący się nie szczędzą starań, by prezentował się wspaniale. Poświęcają lubelskiemu wiele pracy, by mógł konkurować z innymi tego typu w Europie i na świecie. Wszelkie są wymarzone miejscem wypoczynku. Wypielęgnowanymi botanicznymi zachwycają się rzesze turystów. Dominująca w nich zieleń wpływa kojąco na odwiedzających. Większość znanych jest usytuowana w miastach uniwersyteckich, by pracownicy wyższych uczelni mogli prowadzić w swoje badania naukowe oraz zajęcia praktyczne dla studentów.

Ćwiczenie 17

Formy deprecjatywne

Formy deprecjatywne dotyczą tylko rzeczowników męskich osobowych i występują jedynie w M. i W. lm. Wyrażają zwykle ocenę negatywną (niechęć, pogardę, lekceważenie), choć czasem tak się nie dzieje, np. *przedszkolaki*, *zuchy*. Łączące się z nimi zaimki, przymiotniki, imiesłowy przybierają formę niemęskoosobową.

A. Proszę uzupełnić tabelkę odpowiednimi formami deprecjatywnymi w l. mnogiej. Tam, gdzie to możliwe, proszę podać zarówno formy deprecjatywne, jak i niedeprecjatywne.

Liczba pojedyncza	Liczba mnoga
<i>ten brodaty dziad</i>	<i>te brodate dziady / ci brodaci dziadowie</i>
ten wystraszony oficer	
ów nieudolny aktor	
tamten wścibski chłop	
ów łysy psubrat	
ten wielki łobuz	
tamten długowłosego zbir	
ten upudrowany aktorzyzna	
ów męczący sąsiad	
tamten leniwy pastuch	

B. Których rzeczowników nie da się użyć w formach niedeprecjatywnych, neutralnych i dlaczego?

.....

.....

.....

C. Proszę ułożyć zdania z rzeczownikami, które mogą mieć tylko formy deprecjatywne.

.....

.....

.....

Ćwiczenie 18

Formy Dopełniacza l. pojedynczej r. żeńskiego

Rzeczowniki żeńskie (a także męskie na -a: *poeta, mężczyzna*), których temat kończy się spółgłoską twardą i stwardniałą (c, dz, cz, dż, sz, ż, rz), mają końcówkę -y. Rzeczowniki żeńskie (a także męskie na -a: *koala*), których temat kończy się spółgłoską miękką (ć, dź, j, ń, ś, ź) oraz k, g, l, a także na -ew, mają końcówkę -i. Podwójne -ii na końcu pojawia się w wyrazach obcego pochodzenia, które nie zostały przyswojone w polszczyźnie. Rzeczowniki zakończone na -uja, -ua, -yja, -eja, -ea mają końcówkę -i (-yi, -ei), obocznie -y (-uy).

A. Do tabeli proszę wstawić odpowiednie formy według wzoru:

Mianownik l. pojedynczej	Dopełniacz l. pojedynczej
<i>lilia</i>	<i>lilii</i>
głębia	
szałwia	
geografia	
terapia	
misja	
praca	
dynia	

piwonia	
kamea	
marchew	
amfibia	
lekcja	
pandemia	
szyja	
pasja	
liberia	
koja	
szczeżuja	
monarchia	
dialektologia	
rękojmia	
skrobia	
mumia	
Kalifornia	
reklama	
hrabia	
busola	
tapeta	
folia	
konew	
wszechnica	
centrala	
okazja	
parafia	

B. Proszę utworzyć zdania z pięcioma wybranymi przykładami.

1.
2.
3.
4.
5.

Ćwiczenie 19

Dopełniacz l. pojedynczej r. męskiego i nijakiego

Rzeczowniki w dopełniaczu rodzaju nijakiego zwykle mają końcówkę -a (czasem z rozszerzeniem tematu, jak wszystkie formy na -ę), chyba że należą do deklinacji o formach synkretycznych na -um. Końcówki rzeczowników męskich zależą od podrodzaju. Jeżeli mają one podrodzaj osobowy lub żywotny, wówczas przyjmują końcówkę -a (wyjątki to *wołu*, *bawołu*). Rzeczowniki męskie nieżywotne

mogą mieć końcówkę -a lub -u. Końcówka -u jest częsta w formach wyrazów obcego pochodzenia słabo przyswojonych. Niektóre rzeczowniki zakończone spółgłoską wargową twardą (p, b, m, f, w) w dopełniaczu i innych przypadkach zależnych zmieniają temat na miękki (np. *paw – pawia*).

A. Proszę uzupełnić tabelę według wzoru:

Mianownik l. pojedynczej	Dopełniacz l. pojedynczej
<i>król</i>	<i>króla</i>
sad	
brat	
batalion	
tramwaj	
UJ	
bandaż	
termometr	
absolwent	
zbieg	
zołudek	
powrót	
pociąg	
urząd	
akademik	
świerzop	
drób	
bawół	
ryś	
filantrop	
medal	
siemię (lniane)	
uniwersytet	
gwóźdź	
posłaniec	
przechodzień	
kolokwium	
jastrząb	
Radom	
kartograf	
domek	
powrót	
cielę	

B. Proszę ułożyć zdania z pięcioma wybranymi rzeczownikami.

1.
2.
3.
4.
5.

C. Proszę wypisać rzeczowniki, które mają dwie poprawne formy dopełniacza.

.....

Ćwiczenie 20

Dopełniacz l. mnogiej rzeczowników

Dla rodzaju męskiego i nijakiego charakterystyczne są końcówki: - \emptyset dominująca w r. nijakim, -ów dominująca w r. męskim, a także charakterystyczna dla rzeczowników miękkotematowych końcówka -i, a dla zakończonych głoską stwardniałą -y. Problem w deklinacji męskiej stanowi rozdzielenie dwu typów końcówek dla zakończeń miękkich i stwardniałych: nie zawsze jednoznacznie można wybrać -ów czy -i/-y (np. *cieni* i *cieniów*, ale *koców*, nie: *kocy*). Inny problem to dopełniacz rzeczowników zakończonych w mianowniku lp. -anin, w którym można spotkać albo końcówkę - \emptyset , albo -ów. W deklinacji żeńskiej są dwa typy końcówek: - \emptyset oraz zakończenie na samogłoskę -i/-y, które czasem funkcjonują obocznie (np. *księgarń* i *księgarń*). Rzeczowniki zakończone na spółgłoskę w M. lp. mają w D. lp. zwykle końcówkę samogłoskową -i lub -y (np. *łodzi*, *rzeczy*).

A. Proszę uzupełnić tabelkę według wzoru

Mianownik l. pojedynczej	Dopełniacz l. mnogiej
<i>dom</i>	<i>domów</i>
mężczyzna	
entuzjasta	
dominikanin	
pisarz	
technikum	
przyjaciel	
nauczyciel	
woźnica	
panicz	
tasiemiec	
niedźwiedź	
paw	
mieszczanin	
uniwersytet	
miesiąc	

B. Proszę uzupełnić tabelkę według wzoru:

Mianownik l. pojedynczej	Dopełniacz l. mnogiej
<i>suknia</i>	<i>sukni, sukien</i>
źmija	
groźba	
sobota	
kolonia	
fobia	
księga	
kwerenda	
rozgłośnia (radiowa)	
tabela	
rewizja	
prelekcja	
idea	
komisja	
mistrzyni	
starość	

C. Proszę uzupełnić tabelę według wzoru

Mianownik l. pojedynczej	Dopełniacz l. mnogiej
<i>szczenię</i>	<i>szczeniąt</i>
plótno	
lustro	
gumno	
studium	
zebranie	
jeziorko	
pole	
słowo	
poddasze	
narzędzie	
strzemię	
dorzecze	
święto	
warzywie (buntu)	
ziele	

D. Proszę wypisać wyrazy z trzech podanych wyżej tabel, które mają dwie formy dopełniacza l. mnogiej, i ułożyć z nimi zdania.

.....

.....

.....

.....

.....

Ćwiczenie 21

Celownik l. pojedynczej

Rzeczowniki nijakie mają zwykle końcówkę -u, większość zaś męskich – końcówkę -owi. Tylko kilkanaście rzeczowników męskich może przybierać końcówkę -u, np.: *bratu, panu, księdzu, psu, kotu, światu*, a kilka może mieć te dwie końcówki obok siebie. Rzeczowniki żeńskie (a także męskie zakończone na -a) przybierają w celowniku końcówkę -e po głosce twardej, -i po miękkiej oraz -y po stwardniałej. Przy zamianie końcówki dochodzi do wymian morfonologicznych, jak w tabelkach:

M. lp.	-pa/-ba	-fa/-wa	-ma	-ta/-da	-sa/-za	-na	-ła	-ra
C. lp.	-pie/-bie	-fie/-wie	-mie	-cie/-dzie	-sie/-zie	-nie	-le	-rze

M. lp.	-sta	-zda	-sła	-sna	-zna	-ka	-ga	-cha/-ha
C. lp.	-ście	-ździe	-śle	-śnie	-źnie	-ce	-dze	-sze/-że

Częste, lecz niezbyt regularne, są też wymiany samogłoskowe we wszystkich rodzajach gramatycznych: e:ø, a:e.

A. Proszę uzupełnić tabelkę według wzoru.

Mianownik l. pojedynczej	Celownik l. pojedynczej
<i>wrzawa</i>	<i>wrzawie</i>
brat	
chłopiec	
kot	
łeb	
orzeł	
członkini	
zaliczenie	
osioł	
diabeł	
niecnota	
praktyka	
uwaga	
olimpiada	
świątynia	

Fredro	
cecha	
Wisła	
gwiazda	
bielizna	
zakała	
mówca	

B. Które z podanych przykładów mają dwie poprawne formy celownika?

.....

.....

.....

C. Proszę utworzyć zdania z pięcioma wybranymi przykładami celownika.

1.
2.
3.
4.
5.

Ćwiczenie 22

Biernik l. pojedynczej i mnogiej rodzaju męskiego

Z biernikiem wiąże się kwestia podrodzaju gramatycznego rzeczowników męskich. Dla rzeczowników osobowych biernik równa się dopełniaczowi w obu liczbach, dla żywotnych – w l. pojedynczej równa się dopełniaczowi, lecz w mnogiej – mianownikowi. Z kolei dla rzeczowników nieżywotnych biernik obu liczb jest równy mianownikowi. Są jednak wyjątki od powyższej reguły. Coraz więcej rzeczowników nieżywotnych przechodzi do kategorii żywotnych (tylko gramatycznie), np. nazwy tańców (tańczy walca, poloneza), nazwy grzybów (znalazłam maślaka, rydza) itd. Poza tym wybór podrodzaju może zależeć od aktualnego znaczenia rzeczowników, np. *przewodnik* jako książka ma inną formę biernika niż *przewodnik* jako osoba (*Widzę przewodnik na wystawie; Widzę naszego przewodnika po drugiej stronie ulicy*).

A. Proszę uzupełnić formy odmiany rzeczowników r. męskiego w tabelkach.

Przypadek	Rz. osobowy	Rz. żywotny	Rz. nieżywotny
Mianownik (kto? co? jest)	<i>kierownik</i>	<i>jeź</i>	<i>dworzec</i>
Dopełniacz (kogo? czego? nie ma)			
Biernik (kogo? co? widzę)			
Mianownik	<i>kierownicy</i>	<i>jeże</i>	<i>dworce</i>
Dopełniacz			
Biernik			

B. Proszę wypisać formy, które są takie same w różnych przypadkach gramatycznych.

.....
.....
.....

Ćwiczenie 23

Jakie formy mianownika l. mnogiej, dopełniacza i biernika l. pojedynczej i mnogiej mają następujące rzeczowniki?

A. Proszę uzupełnić tabelę.

M. lp.	D. lp.	B. lp.	M. lm.	D. lm.	B. lm.
anioł					
strażnik					
gołąb					
tydzień					
diabeł					
gawron					
fiat					
lew					
android					
przewodnik					
trup					
kabel					

B. Które z powyższych wyrazów mają dwie różne formy biernika l. mnogiej? Jaka rolę odgrywa tu znaczenie poszczególnych wyrazów?

.....
.....
.....

C. Proszę ułożyć trzy zdania z wyrazami w B. lm. wybranymi z powyższych przykładów.

.....
.....
.....

Ćwiczenie 24

Narzędnik l. pojedynczej i mnogiej

Narzędnik jest dosyć łatwo utworzyć: w lp. r. żeńskiego (i męskiego zakończonego w M. lp. na -a) przybiera on końcówkę -ą oraz -em dla rzeczowników męskich i nijakich kończących się na spółgłoskę. Należy jedynie pamiętać, że przed końcówką -em dla kończących się na spółgłoskę rzeczowników

męskich i nijakich zmiękczaamy głoski *k* oraz *g*, np. *wyrokiem*, *za rogiem*. Utrudnieniem może być wycofująca się już końcówka *-mi* zamiast dominującej *-ami* w l. mnogiej narzędnika, która pojawia się jeszcze w nielicznych przykładach rzeczowników.

A. Proszę uzupełnić zdania odpowiednią formą narzędnika w l. pojedynczej lub mnogiej (na liczbę wskazuje liczba gramatyczna formy mianownika).

- 1) Kruki zlatywały się (gromady)
- 2) Gospodarz pracował z (konie) w polu.
- 3) Został wybrany (prezydent)
- 4) Kupiła w sklepie mięso z (kości)
- 5) Magda administruje (dział sprzedaży)
- 6) Czy lubisz pracować z (dzieci)
- 7) Zachwyił się (opera) Mozarta „Czarodziejski flet”.
- 8) Generał dowodził (dywizja piechoty)
- 9) Ze (złożone dłonie) trwała na modlitwie.
- 10) Po niebie wiatr pisze (gałęzie)
- 11) Zmieszany jej (widok), cofnął się do sieni.
- 12) Tuż za (próg) była weranda, na której piętrzyły się sterty rupieci.
- 13) Spojrzał na żonę z (wdzięczność)
- 14) Szli (dzień i noc), nie oglądając się za siebie.

Ćwiczenie 25

Miejscownik l. pojedynczej i mnogiej rzeczowników

Końcówki miejscownika lp. rzeczowników żeńskich, a także męskich, zakończonych w mianowniku lp. na *-a*, są zbieżne z końcówkami celownika lp., tj. *-e*, *-i*, *-y*. Zachodzą w nich również podobne wymiany głoskowe. Większość rzeczowników męskich i rzeczowniki nijakie mają dwie końcówki: *-e* oraz *-u*. Końcówkę *-e* przyjmują rzeczowniki ze spółgłoską twardą w mianowniku lp. (z kilkoma wyjątkami: *o panu*, *o synu*, *o domu*), a końcówkę *-u* mają rzeczowniki zakończone spółgłoską miękką, stwardniałą oraz *k*, *g* i *ch* (*o kraju*, *o strózu*, *o kruku*). W formach miejscownika zakończonych na *-e* pojawiają się wymiany spółgłoskowe takie jak w celowniku lp. Można zaobserwować również wymiany samogłoskowe: *a:e*, *o:e*, *ą:ę*, *ó:o* oraz *e:ø* czy *o:ø*. Rzeczowniki w lm. miejscownika mają w ogromnej większości końcówkę *-ach*, tylko kilka ma archaiczną końcówkę *-ech* (np. *we Włoszech*).

A. Proszę uzupełnić zdania odpowiednią formą miejscownika (o kim? o czym? mówię):

- 1) Po (przyjazd) postanowili trochę odpocząć.
- 2) Czy wiesz, co znaczy: „nie zasypiać gruszek w (popiół)”?
- 3) Nie możesz mówić takich rzeczy przy (sąsiad), bo to plotkarz.
- 4) Moja kuzynka pracuje w (Niemcy) już od pięciu lat, a jej brat na (Węgry)
- 5) Nie wolno przejeżdżać skrzyżowania na (czerwone światło)

- 6) Nie zapominaj ciągle o (imieniny) swojej ciotki.
- 7) Co sądzisz o (ten złotw)
- 8) W (swój list) wuj opisał całą sytuację.
- 9) W (światło) powyższych faktów pozostaje tylko zgodzić się z tobą.
- 10) Drozd jeden wie, co się w jednym (drozd) mieści.
- 11) Szedł długo, głodny, zmęczony, uszargany w (proch) i (pył) drogi.
- 12) Myślał tylko o (żona)....., o (syn) i o (dom) na skraju wsi.
- 13) Pracowała już dwadzieścia lat na tym (uniwersytet)
- 14) Chcesz wziąć udział w tym (konwersatorium)
- 15) Mieszkam zbyt daleko od Siedlec, by codziennie dojeżdżać na zajęcia, więc mieszkam w (akademik)

Ćwiczenie 26

Wołacz w l. pojedynczej i mnogiej rzeczowników

Wołacz rzeczowników nijakich lp. jest tożsamy z mianownikiem, podobnie jak wołacz lm. rzeczowników wszystkich rodzajów. Rzeczowniki męskie miękkotematowe, zakończone stwardniałą oraz k, g, ch, kilka rzeczowników na spółgłoskę twardą (*dom, syn, lud*), a także żeńskie formy spieszczone (*ciocia, żabusia*) – przyjmują końcówkę -u (z wyjątkiem rzeczowników *Bóg i ksiądz*). Rzeczowniki z końcówką -e są w większości tożsame z miejscownikiem z wyjątkiem kilku form zakończonych w mianowniku lp. na -ec (*głupiec – głupcze*). Rzeczowniki żeńskie i męskie zakończone w mianowniku na -a mają w wołaczu końcówkę -o, a żeńskie o mianowniku na -i oraz spółgłoskowe przyjmują końcówki -i (po spółgłosce miękkiej) lub -y (po spółgłosce stwardniałej). W języku polskim specjalną, złożoną budowę ma wołacz form grzecznościowych: *pan, pani, państwo*.

A. Proszę uzupełnić zdania odpowiednią formą wołacza.

- 1) „(samotność)! do ciebie biegnę jak do wody [...]” (A. Mickiewicz)
- 2) (noc) cicha i ciepła, bądź naszym schronieniem.
- 3) (mysz), przestań hałasować pod podłogą!
- 4) (Maryla), podaj mi, proszę, herbatę.
- 5) (chłopiec), skocz no po bułki.
- 6) (pani) , zgubiła pani legitymację studencką.
- 7) (ksiądz) , weź swój ornat.
- 8) (pan) , proszę mi wysłać drugą część pracy za dwa tygodnie.
- 9) (pani profesor) , czy przyjmie pani zaproszenie na sesję studencką?
- 10) (Agnieszka) , podnieś tę lalkę z podłogi.
- 11) (Paweł) , weź się wreszcie do lekcji!
- 12) (pan doktor) , czy mógłby nam pan podać termin kolokwium?
- 13) (Zosia) , włóż kwiaty do wazonu.
- 14) (mój anioł) , co ja bym bez ciebie zrobił?

- 15) (pan Arkadiusz), niechże się pan pośpieszy!
16) (pani Anna), czy przeczytała pani tę lekturę?
17) (państwo), zaczynam wykład.

Ćwiczenie 27

Formy liczebnikowe

W języku polskim istnieje kilka typów liczebników: główne, porządkowe, zbiorowe, ułamkowe. Liczebniki mnożne (*podwójny, poczwórny*) i wieloraki (*dwojaki czworaki*) są bardzo rzadko używane a ich fleksja nie jest skomplikowana, bo wraz z liczebnikami porządkowymi (*drugi, czwarty*) odmieniają się jak przymiotniki. Problemem w gramatyce liczebników jest ich sposób połączenia z innymi wyrazami. Liczebniki główne kończące się na *dwa, trzy* lub *cztery* mogą się łączyć z rzeczownikami związkiem zgody (*dwie paczki*), a te, które kończą się inaczej, łączą się związkiem rządu (*siedem paczek*). Liczebnik ułamkowy *półtora* przybiera różne formy w zależności od rodzaju gramatycznego łączącego się z nim rzeczownika, np. *półtora dnia, ale półtorej godziny*. Liczebniki zbiorowe łączą się z rzeczownikami o określonym znaczeniu: odnoszącymi się do zbiorów osób różnej płci, do istot niedorosłych, do rzeczowników mających jedynie liczbę mnogą albo do nazw części ciała występujących parami (*oczy, uszy*). Występują one też w tradycyjnych wyrażeniach (*dziesięcioro przykazań*).

A. Proszę uzupełnić zdania odpowiednimi formami liczebników.

- 1) Umówiłem się wczoraj z (2 dziewczyny)
- 2) Do zakładu fryzjerskiego kupił (12 nożyce)
- 3) Na sali dziecięcej leżało (35 niemowlęta)
- 4) Za (1,5 godzina) rozpoczną się zajęcia.
- 5) Przed (1,5 miesiąc) zaczęły się negocjacje.
- 6) Na zakup sprzętu obowiązuje (23 procent) VAT.
- 7) (4 kocię) spało smacznie w koszyku.
- 8) W grupie było (15 studenci) (5 panowie)
i (10 panie)
- 9) Był (7) na mecie, więc nie zdobył żadnego medalu.
- 10) (3 chłopcy) stanowili drużynę.
- 11) (3 chłopcy) stanowiło drużynę.
- 12) (4 dziewczyny) wyjechały razem nad morze.

Ćwiczenie 28

Liczebniki zbiorowe

Liczebniki zbiorowe – podobnie zresztą jak główne – w zależności od przypadku gramatycznego tworzą z łączącym się z nimi rzeczownikami związek zgody lub związek rządu.

A. Proszę uzupełnić odmianę liczebników z rzeczownikami w tabeli:

Przypadek	Liczebnik zbiorowy	Liczebnik zbiorowy	Rzeczownik
Mianownik	<i>dwoje</i>	<i>czworo</i>	<i>studentów</i>
Dopełniacz	dwojga		
Celownik	dwojgu		
Biernik		czworo	
Narzędnik			studentów
Miejscownik		o czworgu	studentach

B. Proszę ułożyć trzy zdania z liczebnikami i rzeczownikami z tabeli.

.....

.....

.....

Ćwiczenie 29

Zaimki osobowe

Zaimki osobowe przybierają różne formy: dłuższe – pod akcentem zdaniowym i krótsze – nieakcentowane, a także poprzyimkowe (rozpoczynające się od spółgłoski ni-) i niepoprzyimkowe.

Zaimki wskazujące lp. r. nijakiego przybierają dziś w polszczyźnie formy liczby mnogiej (* *te oko* zamiast *to oko*), co jest niepoprawne.

A. Proszę wpisać w odpowiednich formach zaimki podane w nawiasach (formy akcentowane i nieakcentowane, poprzyimkowe i niepoprzyimkowe).

- 1) Powiedz to (on), nie (ja)
- 2) Bądź (z ja) szczerzy i powiedz, co (o ona) myślisz.
- 3) Nie będziesz (oni) często spotykać.
- 4) Dlaczego znów (on) uderzyłaś, chcesz, żeby (ty) oddał?
- 5) (ja) się to nie podoba, a (ty)
- 6) Zbliżała się (ku one) wielka burza piaskowa, więc nie w głowie (one) były żarty.
- 7) Powiedz (on), żeby zostawił (ona) w spokoju.
- 8) Daj to (ja), nie (on)
- 9) Czatował (na ono) cały poranek, ale (ono) nie złapał.
- 10) Okryła (ono) sianem i położyła w żłobie.
- 11) Nie przejmuj się (oni), na pewno (ty) zaakceptują.
- 12) Nie możemy się (do oni) dodzwonić. To (ona) czy (on) nie zależy na kontaktach (z my) ?

B. Proszę poprawić złe formy zaimków w niektórych z podanych niżej zdań.

- 1) W tym muzeum ewolucjonizmu nie ma eksponatów będących ogniwami pośrednimi.
- 2) Zrób szybko te zadanie, żebyśmy mogli jeszcze wyjść na zakupy.
- 3) To szczenię jest tak ruchliwe, że musisz mi go przytrzymać.
- 4) Mi się zdaje, że to przez nią te kłopoty.
- 5) Każdzi kierowcy ci pomogą, spytaj ich tylko.
- 6) Kogokolwiek będziecie chcieli zatrzymać, pamiętajcie, że musicie przeczytać mu jego prawa.
- 7) Spotkałem się z ową studentką na uczelni.
- 8) Myślisz, że mogą planować każde kolokwia wcześniej?
- 9) Policja powinna się wami zająć.
- 10) Czy weźmiesz mię za rękę?
- 11) Wydaje się takie leciutki ten pakunek.
- 12) Nie wierzysz w jego słowa?

Ćwiczenie 30

Stopniowanie przymiotników i przysłówków

Przymiotniki przybierają różne formy stopnia wyższego i najwyższego. W tworzeniu tych form istotna jest znajomość alternacji spółgłoskowych, które zachodzą w nich regularnie.

Alternacje dla przymiotników:

Stopień równy	-by	-dy	-gi	-hy	-chy	-pi	-py
Stopień wyższy	-bszy	-dszy	-ższy	-hszy	-chszy	-pszy	-pszy

Stopień równy	-ły	-my	-ny / -ni	-ry	-ty	-wy
St. wyższy po samogł.	-łszy	-mszy	-ńszy	-rszy	-tszy	-wszy
St. wyższy po spółgł.	-lejszy	-miejszy	-niejszy	-rzejszy	-ciejszy	-wiejszy

Niektóre przymiotniki mają stopień wyższy i najwyższy utworzony od innych tematów (formy supletywne).

Alternacje dla przysłówków:

Stopień równy	-bo	-po	-go	-cho	-ło	-no	-sno
Stopień wyższy	-biej	-dziej	-żej	-szej	-lej	-niej	-śniej

Stopień równy	-nio	-po	-pio	-ro	-to	-sto	-wo
Stopień wyższy	-niej	-piej	-piej	-rzej	-ciej	-ściej	-wiej

Przysłówki na -ko tracą spółgłoskę końcową -k- i przy tworzeniu stopnia wyższego istotna okazuje się spółgłoska bezpośrednio ją poprzedzająca, np. *cienko* – *cieniej*.

A. Proszę uzupełnić tabelkę, tam gdzie to możliwe, odpowiednimi formami:

Stopień równy	Stopień wyższy	Stopień najwyższy
<i>dobry</i>	<i>lepszy</i>	<i>najlepszy</i>
leśny		
wysoki		największy
przezroczysty		
zgrabny		
całoroczny		
	zdrowszy	
		najniższy
	trwalszy	
tani		najmądrzejszy
	żyźniejszy	
gorący		
	węższy	
śmiały		

B. Które formy nie mają stopnia wyższego ani najwyższego? Dlaczego?

.....

.....

.....

C. Proszę uzupełnić tabelkę tam, gdzie to możliwe odpowiednimi formami:

Stopień równy	Stopień wyższy	Stopień najwyższy
<i>słabo</i>	<i>słabiej</i>	<i>najsłabiej</i>
twardo		
	dłużej	
cicho		najgłupiej
bogato		
	goręcej	
śmiało		najweselej
	ciaśniej	
		najgorzej

dobrze		
ciepło		
		najczęściej
	ostrzej	

Fleksja werbalna

Ćwiczenie 31

Aspekt czasowników

Czasowniki nie odmieniają się przez aspekt, lecz ta kategoria ma wpływ, jakie formy gramatyczne dany czasownik przyjmuje. Czasownik niedokonany może mieć formy czasu teraźniejszego i przyszłego złożonego, czasownik dokonany zaś nie ma form tych czasów, może za to przyjmować formy czasu przyszłego prostego. Czasownik niedokonany ma formy imiesłowów zakończone w mianowniku lp. na -ąc i -ący, a dokonany ma imiesłów zakończony na -wszy, -łszy. Ponadto w konstrukcjach biernych z czasownikiem *zostać* używa się imiesłowu biernego tylko form dokonanych.

Czasowniki mogą tworzyć tzw. pary aspektowe – tj. mogą się różnić tylko aspektem (*pisać – napisać*), a nie innymi składnikami znaczenia, np. *pisać – dopisać*. Czasowniki niedokonane mówią o czynności lub stanie, który trwa lub powtarza się, np. *przepisywać*. Czasowniki dokonane wskazują na moment w czasie i podkreślają najczęściej zakończenie czynności (stanu), np. *przepisać*, rzadko jego rozpoczęcie, np. *zamieszkać*.

A. Spośród podanych niżej czasowników proszę podkreślić te, które oznaczają czynność jeszcze niezakończoną (czasowniki niedokonane):

wyśmiewać, wyśmiać, krzyczeć, móc, umieć, szyć, dać, krzyknąć, chwalić, polegać, pochwalić, brać, zdołać, wziąć, mieć, przekonać, nakarmić, witać, odjechać, dokupić, uwziąć się, poczytać, dokupywać, przekrzykiwać, staczać, organizować, obrócić się, nosić, karmić, pisywać, błysnąć, obracać się, sięgnąć, przekrzyknąć, niedowidzieć, dezorganizować, przekonywać, kupić, przywitać, hamować, przyhamować, osiwieć, uszyć, stoczyć.

B. Z podanych wyżej czasowników proszę wybrać pary aspektowe, czyli te, które różnią się jedynie aspektem (jeden jest dokonany, a drugi niedokonany) bez dodatkowych wykładników znaczeniowych.

.....

.....

.....

C. Z podanych wyżej czasowników proszę wybrać te, do których nie da się dobrać drugiego czasownika z pary aspektowej.

.....

.....

.....

Ćwiczenie 32

Odmiana czasownika w czasie teraźniejszym (cz. niedokonane)

W języku polskim czasowniki dzielimy na koniugacje ze względu na zakończenia 1 i 2 osoby lp. czasu teraźniejszego (dla niedokonanych) lub 1 i 2 os. lp. cz. przyszłego prostego (dla dokonanych). Wyróżniamy tradycyjnie 4 koniugacje: I -ę, -esz; II -ę, -isz; III -am, -asz i IV -em, -esz. Choć koniugacje III i IV rzeczywiście są dość jednolite, to I i II obejmują czasowniki zróżnicowane np. co do przyrostków tematycznych, np. w I koniugacji pomieszczają się formy: *pisz-ę* (*pis-a-ć*), *studi-uj-ę* (*studi-ow-a-ć*), *ciągn-ę* (*ciągn-a-ć*), *szal-ej-ę* (*szal-e-ć*), *bi-j-ę* (*bi-ć*).

W koniugacji I (-ę, -esz) dochodzi też często do nieregularnych (niezachodzących zawsze) wymian spółgłoskowych (dla czasowników o tematach twardych) i samogłoskowych (zwłaszcza o:e oraz a:e).

Możliwe wymiany spółgłoskowe między 1 os. (twardą) i 2 os. (miękką):

1 osoba	rwę (w)	dmę (m)	plotę (t)	jadę (d)	wiozę (z)	niosę (s)
2 osoba	rwiesz (wi)	dmiesz (mi)	pleciesz (ci)	jedziesz dzi	wieziesz (zi)	niesiesz (si)

1 osoba	wlokę (k)	strzegę(g)	tnę (n)	biorę (r)
2 osoba	wleciesz (cz)	strzeżesz (ż)	tniesz (ni)	bierzesz (rz)

W koniugacji II (-ę, -isz) widoczne są inne oboczności:

1 osoba	chodzę (dz)	płacę (c)	noszę (sz)	grożę (ż)	goszczę (szcz)	jeżdżę (źdź)
2 osoba	chodzisz (dzi)	placisz (ci)	nosisz (si)	grozisz (zi)	gościsz (ści)	jeździsz (ździ)

Do form nieregularnych zalicza się czasowniki: *dać*, *jeść* i *wiedzieć*, które w czasie teraźniejszym lub przyszłym prostym mają nietypową formę 3 osoby lm.:

dam – *dasz* – *dadzq*, *jem* – *jesz* – *jedzq*, *wiem* – *wiesz* – *wiedzq*.

A. Proszę uzupełnić formy odmiany cz. teraźniejszego czasownika *wygłaszać*.

(ja)	<i>wygłaszam</i>	(my)	
(ty)		(wy)	<i>wygłaszacie</i>
(on, ona, ono)		(oni, one)	

B. Proszę uzupełnić formy odmiany cz. teraźniejszego czasowników *jeść*, *wiedzieć* i *rozumieć*. Zwróć uwagę na różnice w ich odmianie.

	<i>jemy, wiemy, rozumiemy</i>
<i>jesz, wiesz, rozumiesz</i>	

C. Proszę uzupełnić formy odmiany cz. teraźniejszego czasowników *radzić* i *kłócić się*.

<i>radzi, kłóci się</i>	<i>radzą, kłóćq się</i>

D. Proszę uzupełnić formy odmiany cz. teraźniejszego czasowników *grozić* i *prosić*.

<i>grożę, proszę</i>	
	<i>grozicie, prosicie</i>

E. Proszę uzupełnić formy odmiany cz. teraźniejszego czasowników *gościć* i *gnieździć*.

<i>gościsz, gnieźdźsz</i>	
	<i>goszczą, gnieźdzą</i>

F. Proszę uzupełnić formy odmiany cz. teraźniejszego czasownika *szeptać*.

<i>szeptę</i>	
	<i>szeptecie</i>

G. Proszę uzupełnić formy odmiany cz. teraźniejszego czasownika *brać*.

<i>bierze</i>	<i>biorą</i>

H. Proszę uzupełnić formy odmiany cz. teraźniejszego czasowników *pleść* i *wieść*.

<i>plotę, wiodę</i>	
	<i>pleciecie, wieziecie</i>

I. Proszę uzupełnić formy odmiany cz. teraźniejszego czasowników *wlec* i *strzec*.

<i>wleciesz, strzeżesz</i>	
	<i>włoką (wleką), strzegą</i>

J. Proszę uzupełnić formy odmiany cz. teraźniejszego czasowników: *organizować*, *wymachiwać* i *wskazywać*.

	<i>organizujemy, wymachujemy, wskazujemy</i>
<i>organizuje, wymachuje, wskazuje</i>	

K. Proszę uzupełnić formy odmiany cz. teraźniejszego czasowników *dąć*, *ciąć* i *kląć*.

<i>dmę, tnę, klnę</i>	
	<i>dmiecie, tniecie, klniecie</i>

L. Proszę uzupełnić formy odmiany cz. teraźniejszego czasowników *drzeć* i *trzeć*.

<i>drzesz, trzesz</i>	
	<i>drą, trą</i>

M. Proszę ułożyć pięć zdań z wybranymi formami czasowników z poprzednich ćwiczeń.

1.
2.
3.
4.
5.

Ćwiczenie 33

Odmiana czasownika w czasie przyszłym prostym (czasowniki dokonane)

A. Proszę uzupełnić formy odmiany cz. przyszłego prostego czasownika *dać*.

<i>dam</i>	
	<i>dacie</i>

B. Proszę uzupełnić formy odmiany cz. przyszłego prostego czasowników *odjąć*, *wspiąć* i *obciąć*.

<i>odejmę, wespnę, obetnę</i>	
	<i>odejmą, wespną, obetną</i>

C. Proszę uzupełnić formy odmiany cz. przyszłego prostego czasownika *umrzeć*.

<i>umrze</i>	<i>umrą</i>

Ćwiczenie 34

Formy czasowników niedokonanych

A. Proszę utworzyć formy 3 osoby lm. cz. teraźniejszego, imiesłowu przysłówkowego współczesnego oraz imiesłowów przymiotnikowych czynnego i biernego od podanych niżej czasowników według wzoru:

Czasownik	3 os. lm.	Imiesłów przysłówkowy współczesny	Imiesłów przymiotnikowy czynny	Imiesłów przymiotnikowy bierny
zapisywać	<i>zapisują</i>	<i>zapisując</i>	<i>zapisujący</i>	<i>zapisywany</i>
zglaszać				
jeść				
wiedzieć				
rozumieć				
radzić				
kłócić się				
grozić				
prosić				
gościć				
gnieździć się				
szeptać				
brać				
pleść				
wieść				
strzec				
wlec				
organizować				
wymachiwać				
dąć				
ciąć				
kłąć				
trzeć				
drzeć				

B. Proszę utworzyć zdania z pięcioma dowolnie wybranymi formami.

1.
2.
3.
4.
5.

Ćwiczenie 35**Formy czasowników dokonanych**

A. Proszę utworzyć formy: 3 os. lp. czasu przeszłego, imiesłowu przysłówkowego uprzedniego, imiesłowu przymiotnikowego biernego oraz bezosobnika od podanych niżej czasowników według wzoru z tabeli:

Czasownik	3 os. lp. cz. przeszłego	Imiesłów przysłówkowy uprzedni	Imiesłów przymiotnikowy bierny	Bezosobnik
wygrać	wygrał	wygrawszy	wygrany	wygrano
wziąć				
dać				
odjąć				
wspiąć				
odciąć				
umrzeć				
przerosnąć				
wrócić				
wyschnąć				
wymyć				
przyjechać				
podpisać				
wynieść				
zgnieść				
wykpić				
zasłużyć				

B. Proszę utworzyć zdania z pięcioma dowolnie wybranymi formami.

1.
2.
3.
4.
5.

Ćwiczenie 36**Czas przeszły i przyszły złożony**

Formy odmiany czasu przeszłego (i czasu teraźniejszego czasownika *być*: *jestem*, *jesteś* itd.) mają charakter aglutynacyjny, tj. końcówki mogą się odklejać od formy czasownikowej i dołączać do różnych wyrazów w zdaniu (np. do spójników, zaimków, np. *To my dokonaliśmy tego*; *To myśmy tego dokonali*). Dodatkowo należy przypomnieć o akcencie, który w formach 1 i 2 osoby lm. pada na sylabę trzecią od końca, np. *mieszka^lis^lmy*.

Ten sam pseudoimiesłów, zakończony na -ł / -li-, ma też formy czasu przyszłego złożonego. Łączą się one z czasownikiem *być* w czasie przyszłym, np. *będę stał, będziemy stali*. Formy tego czasu gramatycznego mogą być tworzone również z bezokolicznikiem, niosą wówczas mniej informacji semantycznych o podmiocie zdania, np. *będę stać, będziemy stać*.

A. Proszę podać formy odmiany w czasie przeszłym podanych niżej czasowników. W tabelce poniżej wzór odmiany czasownika *malować*:

<i>malowałem, malowałam</i>	<i>malowaliśmy, malowałyśmy</i>
<i>malowałeś, malowałaś</i>	<i>malowaliście, malowałyście</i>
<i>malował, malowała, malowało</i>	<i>malowali, malowały</i>

zapisywać – 1 os. lp. r. m.; 3 os. lm. r. nmos.
 wygrać – 2 os. lm. r. mos.; 1 os. lm. r. nmos.
 jeść – 3 os. lp. r. n.; 1 os. lm. r. mos.
 wziąć – 3 os. lm. r. nmos.; 2 os. lp. r. ż.
 zgłaszać – 2 os. lm. r. nmos.; 3 os. lp. r. ż.
 dać – 1 os. lp. r. m.; 2 os. lm. r. mos.
 wiedzieć – 3 os. lp. r. ż.; 3 os. lm. r. mos.
 odjąć – 2 os. lm. r. nmos.; 1 os. lp. r. m.
 przekrzykiwać – 3 os. lm. r. mos.; 2 os. lp. r. ż.
 staczać – 1 os. lm. r. nmos.; 3 os. lm. mos.
 organizować – 3 os. lp. r. n.; 1 os. lm. nmos.
 obrócić się – 2 os. lm. nmos.; 3 os. lp. r. m.
 nosić – 2 os. lp. r. m.; 2 os. lm. r. mos.
 umieć – 1 os. lm. r. mos.; 1 os. lp. r. ż.
 dezorganizować – 3 os. lp. r. m.; 2 os. lm. r. nmos.
 przekonywać – 1 os. lp. r. m.; 3 os. lm. r. mos.
 przekonać – 2 os. lp. r. ż.; 1 os. lm. r. mos.

B. Z ćwiczenia A. proszę wybrać czasowniki niedokonane i przekształcić je w te same formy czasu przyszłego złożonego, co w przykładzie A. W tabelce poniżej wzór odmiany czasownika *pisać*:

<i>będę pisał, będę pisała</i>	<i>będę pisać</i>	<i>będziemy pisali, będziemy pisały</i>	<i>będziemy pisać</i>
<i>będiesz pisał, będziesz pisała</i>	<i>będiesz pisać</i>	<i>będziecie pisali, będziecie pisały</i>	<i>będziecie pisać</i>
<i>będzie pisał, będzie pisała, będzie pisało</i>	<i>będzie pisać</i>	<i>będą pisali, będą pisały</i>	<i>będą pisać</i>

Przykład:

zapisywać – 1 os. lp. r. m. *będę zapisywał / będę zapisywać*;
 3 os. lm. r. nmos. *będą zapisywały / będą zapisywać*.

.....

.....
.....
.....
.....

C. Proszę ułożyć po 3 zdania z trzema przykładami z ćwiczenia A i z ćwiczenia B.

.....
.....
.....
.....
.....

Ćwiczenie 37

Tryb rozkazujący

Tryb rozkazujący jest zwykle tworzony na bazie form cz. teraźniejszego (dla czasowników niedokonyanych) lub przyszłego prostego (dla dokonanych). Tematy podstawowej formy trybu, 2 os. lp. tworzy się od tych czasów na kilka sposobów:

- a) Jeśli w 3 os. lm. ostatnia spółgłoska to -j-, tworzy się tryb rozkazujący przez odcięcie końcówki -ą, np. *kupują – kupuj*.
- b) W czasownikach, które nie mają samogłoski w rdzeniu, tylko w końcówce, odcina się tę końcówkę samogłoskową i dodaje -j (po miękkich) lub -yj, np. *pnie się – pnij się, rozpostrze – rozpostrzyj*. Jeśli są to czasowniki z koniugacji -ę / -isz, wtedy do samogłoski i dodaje się -j, np. *śpisz – śpij*.
- c) Do form o temacie zakończonym na -nie / -n- po spółgłosce również dodajemy -j, np. *ciągnie – ciągnij*.
- d) W pozostałych czasownikach formę trybu rozkazującego tworzy się z tematu 3 os. lp. czasu teraźniejszego lub przyszłego przez odrzucenie samogłoski -e lub -i, przy czym temat pozostaje bez zmian lub zmienia się jego pisownia (przy spółgłoskach miękkich), np. *skacze – skacz, płynie – płyn, wodzi – wódź*. Jeśli spółgłoska kończąca temat jest wargowa, jej miękkość znika w formie trybu rozkazującego, np. *trafi – traf, łamie – łam*.
- e) Istnieją formy podwójne trybu rozkazującego: *napętn, napętnij* oraz formy osobliwe tego trybu tworzone od czasowników: *mieć, chcieć, jeść, wiedzieć, dać, wziąć*.
- f) Przy tworzeniu form trybu rozkazującego należy również zwrócić uwagę na oboczności samogłoskowe o:ó (*robi – rób*), które zachodzą przed spółgłoską dźwięczną nienosową.

A. Od podanych w tabeli czasowników proszę utworzyć formy 3 osoby lp. cz. teraźniejszego (dla niedokonanych) lub przyszłego prostego (dla dokonanych), 3 osoby lm. cz. teraźniejszego (dla niedokonanych) lub przyszłego prostego (dla dokonanych) oraz 2 osoby lp. trybu rozkazującego według wzoru:

Czasownik	3 os. lp. tr. orzekający	3 os. lm. tr. orzekający	2 os. lp. tr. rozkazujący
nosić	<i>nosi</i>	<i>noszą</i>	<i>noś</i>
czytać			
pić			
starzeć się			
rwać			
przeć			
ciągnąć			
plakać			
trzeszczeć			
minąć			
kopać			
robić			
stawić się			
studiować			
pomóc			
spojrzeć			
spełnić			
gromić			
być	<i>będzie</i>	<i>będą</i>	
mieć			
jeść			
wiedzieć			
umieć			
wziąć			
zdząć			

B. Do form trybu rozkazującego 2 osoby lp. z zadania A proszę dopisać w tym samym trybie formy 1 i 2 osoby lm., np. *noś* – *nośmy, noście*.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

C. Od czasowników zamieszczonych w tabeli proszę utworzyć formy analityczne trybu rozkazującego: 1 i 3 os. lp. oraz 3 os. lm., np.

niech noszę, niech nosi, niech noszą.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

D. Proszę wybrać pięć form trybu rozkazującego i ułożyć z nimi zdania.

.....

.....

.....

.....

.....

Ćwiczenie 38

Tryb warunkowy (przypuszczający)

Tryb ten zawiera formy dwóch czasów przeszłego (złożonego) i nieprzeszłego, który jest częściej używany. Tryb ten tworzy się dość prosto: przez dodanie cząstki *by* i końcówek osobowych do form pseudoimiesłowu na *-ł / -l-* (*siedział-by*). Cząstka *by* jest ruchoma i może występować samodzielnie w zdaniu: *My **byśmy** powiedzieli, aleśmy się bali*. Formy nieprzeszłe trybu warunkowego oraz słowa posiłkowe czasu przeszłego mają akcent na trzeciej sylabie od końca, z wyjątkiem 1 i 2 os. lm., której formy mają akcent na czwartej sylabie od końca, jeśli pseudoimiesłów i cząstka *by* nie są rozdzielone (*powiedzielibyśmy*).

A. Od podanych w tabeli czasowników proszę utworzyć formy 3 osoby lp. cz. Przeszłego, 3 osoby lp. trybu warunkowego cz. nieprzeszłego i 3 osoby lp. cz. przeszłego według wzoru:

Czasownik	3 os. lp. cz. przeszły tr. orzekający	3 os. lp. cz. nieprzeszły tr. warunkowy	3 os. lp. cz. przeszły tr. warunkowy
czytać	<i>czytał, czytała, czytało</i>	<i>czytałby, czytałaby, czytałoby</i>	<i>byłby czytał, byłaby czytała, byłoby czytało</i>
kształcić			
lokalizować			
mobilizować			
nadrobić			
objawiać się			
powiadomić			

przysporzyć			
rozmyślić się			
spojrzeć			
szkolić się			
śpieszyć się			
trwać			
umorzyć			
współistnieć			
zdementować			
zżyć się			

B. Od czasowników z ćwiczenia A proszę utworzyć pozostałe formy trybu warunkowego w cz. nieprzeszłym i przeszłym według wzoru w tabelach poniżej:

Czas nieprzeszły

<i>czytałbym, czytałabym</i>	<i>czytalibyśmy, czytałybyśmy</i>
<i>czytałbyś, czytałabyś</i>	<i>czytalibyście, czytałybyście</i>
–	<i>czytaliby, czytałyby</i>

Czas przeszły

<i>byłbym czytał, byłabym czytała</i>	<i>bylibyśmy czytali, byłybyśmy czytały</i>
<i>byłbyś czytał, byłabyś czytała</i>	<i>bylibyście czytali, byłybyście czytały</i>
–	<i>byliby czytali, byłyby czytały</i>

Uwaga!

Forma zaimkowa *się* nie może stać na końcu z powodów akcentowych, np. *bylibyśmy się kochali*.

C. Proszę utworzyć pięć zdań z dowolnymi formami trybu rozkazującego.

.....

.....

.....

.....

.....

Ćwiczenie 39

Formy aglutynacyjne

A. W następujących zdaniach proszę przenieść końcówkę czasownika na inny składnik zdania według wzoru:

Takich wakacji jeszcze nie miałaś. – Takich wakacji jeszcze nie miała.

- 1) Położę się wcześniej, bo się zmachałam. –
- 2) Głupi jesteście, że wcześniej tego nie zauważyliście. –
- 3) Tak prosiliśmy przełożoną, że w końcu nam pozwoliła. –
- 4) Czy ty, chłopcze, zwariowałaś? –
- 5) Wiesz, że wczoraj bardzo się śpieszyliśmy. –
- 6) Czy wy to wszystko ukartowaliście? –
- 7) Przyznaję, że zbłądziłem i proszę o wybaczenie. –

Ćwiczenie 40

Czasowniki przechodnie i nieprzechodnie

Czasowniki przechodnie różnią się tym od nieprzechodnich, że można od nich utworzyć imiesłów przymiotnikowy bierny (np. *udowodnić – udowodniony*), a co za tym idzie – używać ich do przekształcania czynnych konstrukcji zdaniowych w konstrukcje bierne. W trakcie takiego przekształcenia dopełnienie zdania czynnego staje się podmiotem w zdaniu biernym, np. *Deszcz nawodnił uprawy; Uprawy zostały nawodnione deszczem.*

Dodatkowo czasownik przechodni powinien łączyć się z podmiotem w mianowniku i rządzić dopełnieniem w dopełniaczu, bierniku czy narzędniku.

A. Wśród podanych czasowników proszę podkreślić czasowniki przechodnie:

użyć, kroić, obierać, przekomarzać się, zasypać, rządzić, jeździć, przekształcać, bawić się, reorganizować, kserować, zboczyć, owocować, wydelikatnieć, wyłączyć, łysieć, kwiknąć, grzeszyć, ignorować, biegać, chronić.

B. Z podkreślonymi czasownikami proszę utworzyć zdania w stronie czynnej, a następnie przekształcić je na stronę bierną tak, by udowodnić, że dany czasownik jest rzeczywiście przechodni, np.

Agnieszka użyła szczoteczki do zębów. – Szczoteczka do zębów została użyta przez Agnieszkę.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Ćwiczenie 41

Przyimki wokaliczne i niewokaliczne

Tylko niektóre przyimki mogą mieć obie formy: niewokaliczną i wokaliczną, np. *z – ze, pod – pode, w – we, nad – nade* itp. Formy wokaliczne pojawiają się przed formami przypadków zależnych zaimka *ja*: *ze mną, ode mnie*. Są obecne też przed wyrazami zaczynającymi się od innych grup spółgłoskowych: *przede wszystkim, ze łzami, spode łbą, we dwoje*. Przed niektórymi wyrazami możliwe są formy oboczne: *we łzach – w łzach, w środę – we środę*.

Forma *we* pojawia się przed wyrazami, które na początku mają grupę spółgłoskową zaczynającą się od *w* lub *f*: *we wrzątku*. Forma *ze* jest spotykana przed grupą spółgłoskową, w której pierwsza spółgłoska to: *z, s, ź, ś, ż, rz, sz*, np. *ze świadomością*. Forma *ze* występuje też przed grupą zaczynającą się od *wz-, ws-*: *ze wschodem słońca* oraz przed liczebnikami: *ze dwa, ze dwieście, ze trzy, ze trzydzieści, ze cztery, ze czterysta*.

A. Proszę uzupełnić zdania formami wokalicznymi lub niewokalicznymi.

- 1) Siedział tam chyba godzinę. (z/ze)
- 2) Zrobiły to dwie. (w/we)
- 3) Wstydzili się tego sobą. (przed/przede)
- 4) Nie podoba się, to fora dwora! (z/ze)
- 5) Badania wykryją to krwi. (w/we)
- 6) Nie chcę czwartek, wolę tam iść środę. (w/we)
- 7) Musimy przełożyć zajęcia środy na czwartek. (z/ze)
- 8) Mój pradziadek urodził się Lwowie. (w/we)
- 9) Punktualność cenił sobie wszystko. (nad/nade)
- 10) trójkę pójdzie nam sprawniej z tym kopaniem. (w/we)
- 11) mszy wziął udział metropolita lubelski. (w/we)
- 12) Wyjdz już! Siedzisz już tyle czasu wodzie! (w/we)
- 13) Oni bardzo często się sobą kłócili. (z/ze)
- 14) Jeśli grozi ci niebezpieczeństwo, to wszystkim ze strony tego łotra. (przed/przede)
- 15) Wyjechał bramy z piskiem opon. (spod/spode)
- 16) Przyjmij ten prezent mnie. (od/ode)
- 17) Nie jadłem nic przedwczoraj. (od/ode)
- 18) Zginęło jej chyba sto złotych. (z/ze)
- 19) Biegał kółko, goniąc własny ogon. (w/we)
- 20) Sprzątnęli mu biżuterię niemal nosa. (sprzed/sprzede)

Ćwiczenie 42

Podsumowanie

A. Proszę znaleźć w tekście niepoprawne formy fleksyjne, podkreślić je i poprawić.

Dokument z zaleceniami dotyczącymi wyglądu i higieny studentów oraz doktorantów Śląskiego Uniwersytetu Medycznego „nie będzie procedowan”. Decyzję tę ogłosiono po poniedziałkowym spotkaniu przedstawicieli samorządu studenckiego i doktoranckiego, władz uczelni oraz komisji uniwersytetu, która wytyczne przygotowała. Spowodowały one oburzenie wśród części społeczności akademickiej oraz ekspertów.

Śląski Uniwersytet Medyczny we październice poinstruował swoich studenty i doktoranty, jak mają się ubierać na zajęcia, zaliczenia i egzaminy. Mowa między innymi o unikaniu intensywnych perfumów, noszenia bluzeków z głębokim dekoltem czy maksymalnym ograniczeniu noszonej biżuterii. W zaleceniach jest też zapis o utrzymaniu higieny osobistej, przycinaniu ewentualnych wąs lub brody i zakrywaniu tatuaż.

Zalecenia przygotowała Komisja ds. Przeciwdziałania Problemom Mobbingu, Wykorzystywania Seksualnego, Dyskryminacji oraz innym zachowaniom niepożądanym wśród Studentów i Doktorantów SUM w Katowicach. W dokumencie z instrukcjach napisano, iż są oni po to, żeby "zapobiegać pojawianiu się zachowań niepożądanych w relacjach studentek i studentów oraz doktorantki i doktorantów z pacjentami i nauczycielmi akademickimi obu płci oraz wspierać profilaktyką epidemiologiczną". Zalecenia uczelnianej komisji spotkały się z krytyczną oceną studentów i doktorantów oraz ekspertów. W poniedziałek odbyły się w tej sprawie spotkanie przedstawicieli samorządu studenckiego, samorządu doktorantów, władz uczelni oraz komisji, która instrukcje przygotowała. Po rozmowach wydano oświadczenie, że "zdecydowano, że dokument nie będzie procedowany". "Uczestnicy spotkania podkreśliły, że przestrzeganie zasad stosownego zachowania i ubioru obowiązuje wszystkich Członków Społeczności Akademickiej" – dodano w piśmie. Oświadczenie odczytała przewodniczącą rady uczelnianej Samorządu Studenckiego Wojciech Madejczyk.

(Na podstawie: <https://tvn24.pl/katowice/slaski-universytet-medyczny-wycofuje-sie-z-zalecen-dotyczacych-wygladu-studentow-i-doktorantow-5465719>)

KLUCZ DO NIEKTÓRYCH ĆWICZEŃ

SŁOWOTWÓRSTWO

Ćwiczenie 1

biały (biel); biedny (bieda); bogaty (bogactwo); bystry (bystrość); dojrzały (dojrzałość); głupi (głupota, głupstwo); gorący (gorąco); gorliwy (gorliwość); gotowy (gotowość); grzeczny (grzeczność); heroiczny (heroizm, heroicność); hierarchiczny (hierarchia, hierarchiczność); humanistyczny (humanizm, humanistyka); inny (inność); intymny (intymność); jawny (jawność, jawa); łakomy (łakomstwo); martwy (martwota); niewinny (niewinność); piękny (piękność, piękno); zielony (zieloność, zieleń); zły (złość, zło)

Ćwiczenie 2

przekomarzać się, raczą się (raczyć się), zacierzawił (zacierzawić się), zasępił się (zasepić się), osowiała (osowieć), kurzyło się (kurzyć się), zajęczał (zajęczeć), skurczyło się (skurczyć się), słaniał się (słaniać się), rozindyczył (rozindyczyć się), zbaraniał (zbaranieć)

Ćwiczenie 3

baran – barani, barania, baranie; gęś – gęsi, gęsia, gęsie; kaczką – kaczy, kacza, kacze; zajęc – zajęczy, zajęcza, zajęcze; byk – byczy, bycza, bycze; kura – kurzy, kurza, kurze; indyk – indycy, indycza, indycze; koza – kozi, kozia, kozie; krowa – krowi, krowia, krowie

Ćwiczenie 4

kłamać – kłamstwo, kłamanie; kłócić się – kłótnia, kłócenie się; piec – pieczenie; przejechać – przejazd, przejechanie; przenieść – przeniesienie; przenosić – przenoszenie; ratować – ratowanie, ratunek; studiować – studia, studiowanie; szlochać – szloch, szlochanie; wzruszać się – wzruszanie się; wzruszyć się – wzruszenie (się); zadumać się – zaduma, zadumanie się

Ćwiczenie 7

biegać / biec (bieg); udźwignąć (udźwig); płakać (płacz); szlochać (szloch); wzrastać / wzrosnąć (wzrost); obchodzić (obchód, obchody); dobrać / dobrać (dobór); wybierać / wybrać (wybór); odpowiadać / odpowiedzieć (odpowiedź); poprawiać / poprawić (poprawa); uczyć / nauczać / nauczyć (nauka)

Ćwiczenie 8

egzamin (egzaminować); ilustracja (ilustrować); adres (adresować); mail (mailować); komunikat (komunikować); personalizacja (personalizować); racjonalizacja (racjonalizować); dewastacja (dewastować)

Ćwiczenie 9

skąpy – skąpić; chory – chorować; chudy – chudnąć; nagi – obnażyć; powszechny – upowszechniać; dziki – dziczeć; prosty – prostować, uprościć, upraszczać; biały – bielić, bieleć; ciężki – ciężyć; jasny – jaśnieć

Ćwiczenie 10

Gdańsk (gdańszczanin, gdańszczanka, gdański); Katowice (katowiczanie, katowiczanka, katowicki); Kraków (krakowianin, krakowianka, krakowski); Lublin (lublinianin, lublinianka, lubelski); Nadarzyn (nadarzynianin, nadarzynianka, nadarzyński); Olsztyn (olsztynianin, olsztynianka, olsztyński); Opole (opolanin, opolanka, opolski); Ostrów (ostrowianin, ostrowianka, ostrowski); Poznań (poznanianin, poznanianka, poznański); Puławy (puławianin, puławianka, puławski); Siedlce (siedlczanie, siedlczanka, siedlecki); Sopot (sopocianin, sopocianka, sopocki); Starachowice (starachowiczanie, starachowiczanka, starachowicki); Staszów (staszowianin, staszowianka, staszowski); Szczecin (szczecinianin, szczecinianka, szczeciński); Tarnów (tarnowianin, tarnowianka, tarnowski); Wrocław (wrocławianin, wrocławianka, wrocławski); Białystok (białostoczanin, białostoczanica, białostocki); Bielsko-Biała (bielszczanie, bielszczanka, bielski albo bielsko-bialski); Ostrowiec Świętokrzyski (ostrowczanie, ostrowczanka, ostrowiecki); Skarżysko-Kamienna (skarżyszczanie, skarżyszczanka, skarżyski); Zielona Góra (zielonogórzanie, zielonogórzanka, zielonogórski)

FLEKSJA

Ćwiczenie 13

uniwersytet (uczelnia, wszechnica, szkoła wyższa); profesor (nauczyciel akademicki, wykładowca, dydaktyk); student (kursant, słuchacz, żak); notatki (zapiski, skrypt, adnotacje) stypendium (dotacja, grant, finansowanie); dyplom (świadectwo, certyfikat, praca dyplomowa); kolokwium (egzamin, sprawdzian, zaliczenie); akademik (internat, bursa, dom studencki/akademicki); referat (mowa, przemówienie, wystąpienie publiczne); ćwiczenia (zajęcia, konwersatorium, warsztaty, laboratorium); zdawać (zaliczać, podchodzić do egzaminu, przystępować do egzaminu); studiować (kształcić się, uczyć się, zdobywać wiedzę)

Ćwiczenie 14

lata, książd, dziecko, nasienie, profesorzy (profesorowie), sędziowie, mysz, stypendia, statuy, dominikanin, bokserzy, awanturnicy, uczelnie, bóg, stancje, innowierca, dni (dni), ludzie, wszechnice, artysta, gramatycy, absolwenci, anioły (aniołowie, przest. anieli), Azjata

Ćwiczenie 15

cisi mnisi, weseli artyści, zaangażowani partnerzy, najlepsi profesorowie (profesorzy), towarzyscy porucznicy, owdowali doktorzy, pracowici studenci, uroczy wnukowie, duzi chłopcy, starzy żołnierze, anielscy heroldowie (heroldzi), brzuchaci mówcy, nienasyчени romantycy, ubodzy sklepikarze, hoży Czesi, wraży ochotnicy, wężsaci podkomorzowie, krusi woźni, wyżsi oficerowie, ochoczy sędziowie, drodzy wujciowie

Ćwiczenie 17

te wystraszone oficery, owe nieudolne aktory, tamte wścibskie chłopcy, owe tyse psubraty, te wielkie łobuzy, tamte długowłose zbiry, te upudrowane aktorzyny, owe męczące sąsiady, tamte leniwe pastuchy

Ćwiczenie 18

głębi, szafwii, geografii, terapii, misji, pracy, dyni, piwonii, kamei, marchwi, amfibii, lekcji, pandemii, szyi, pasji, liberii, koi, szczeżui, monarchii, dialektologii, skrobi, rękojmi, mumii, Kalifornii, reklamy, hrabi, busoli, tapety, folii, konwi, wszechnicy, centrali, okazji, parafii

Ćwiczenie 19

sadu, brata, batalionu, bataliona (ptaka), tramwaju, UJ-u (ujotu), bandaża (bandażu), termometru, absolwenta, zbiega (człowieka), ale zbiegu np. okoliczności, żołądka, powrotu, pociągu, urzędu, akademika, świerzopu, drobiu, bawołu, rysia, filantropa, medalu, siemienia, uniwersytetu, gwoździa, posłańca, przechodnia, kolokwium, jastrzębia, Radomia, kartografa, domku, powrotu, cielęcia

Ćwiczenie 20 A

mężczyzn, entuzjastów, dominikanów, pisarzy (przestarz. pisarzów), techników, przyjaciół, nauczycieli, woźniców, paniczów, tasiemców, niedźwiedzi, pawi, mieszczan, uniwersytetów, miesięcy

Ćwiczenie 20 B

żmij, grózb, sobót, kolonii, fobii, ksiąg, kwerend, rozgłośni (radiowych), tabel, rewizji, prelekcji, idei, komisji, mistrzyń, staroci

Ćwiczenie 20 C

płócien, luster, gumien, studiów, zebrań, jeziorok, pól, słów, poddaszy, narzędzi, strzemion, dorzeczy, świąt, zarzewi (buntu), ziół

Ćwiczenie 21

bratu, chłopcu, kotu, łbu, orłu (orłowi), członkini, zaliczeniu, osłu (osłowi), diabłu, niecnocie, praktyce, uwadze, olimpiadzie, świątyni, Fredrze, cesze, Wiśle, gwieździe, bieliźnie, zakale, mówcy

Ćwiczenie 23

M. lp.	D. lp.	B. lp.	M. lm.	D. lm.	B. lm.
anioł	anioła	anioła	anioły, aniołowie	aniołów	anioły, aniołów
strażnik	strażnika	strażnika	strażnicy	strażników	strażników
gołąb	gołębia	gołębia	gołębie	gołębi	gołębie

tydzień	tygodnia	tydzień	tygodnie	tygodni	tygodnie
diabeł	diabła	diabła	diabły, diabli	diabłów	diabły, diabłów
gawron	gawrona	gawrona	gawrony	gawronów	gawrony
fiat	fiata	fiata	fiaty	fiatów	fiaty
lew	lwa	lwa	lwy	lwów	lwy
android	androida	androida	androidy	androidów	androidy, androidów
przewodnik	przewodnika	przewodnika, przewodnik	przewodnicy, przewodniki	przewodników	przewodników, przewodniki
trup	trupa	trupa	trupy	trupów	trupy
kabel	kabla	kabel	kable	kabli	kable

Ćwiczenie 24

gromadami, końmi, prezydentem, kośćmi, działem sprzedaży, dziećmi, operą, dywizją piechoty, złożonymi dłońmi, gałęziami (gałęźmi), widokiem, progiem, wdzięcznością, dniem i nocą

Ćwiczenie 25

przyjeździe, popiele, sąsiedzie, Niemczech, Węgrzech, czerwonym świetle, imieninach, tym żółwiu, swoim liście, świetle, drożdziej, prochu i pyłu, żonie, synu, domu, uniwersytecie, konwersatorium, akademiku

Ćwiczenie 26

samotności, nocy, myszy, Maryło, chłopcze, proszę pani, księżu, proszę pana, pani profesor, Agnieszko, Pawle, panie doktorze, Zosiu, mój aniele, panie Arkadiuszu, Pani Anno, Proszę państwa

Ćwiczenie 27

z dwiema (dwoma) dziewczynami, dwanaścioro nożyc (dwanaście par nożyc), trzydzieścioro pięcioro niemowląt, półtorej godziny, półtora miesiącem, dwadzieścia trzy procent, czworo kociąt, piętnaścioro, pięciu, dziesięć, siódmy, trzech chłopcy, trzech chłopców, cztery dziewczyny

Ćwiczenie 29 A

jemu, mnie; ze mną, o niej; ich; go, ci; mnie, tobie; ku nim, im; mu, ją; mnie, jemu; na nie, go; je; nimi, cię; do nich, jej, jemu, nami

Ćwiczenie 29 B

- 1) W tym muzeum ewolucjonizmu nie ma eksponatów będących ogniwami pośrednimi.
- 2) Zrób szybko **to** zadanie, żebyśmy mogli jeszcze wyjść na zakupy.
- 3) To szczenię jest tak ruchliwe, że musisz mi **je** przytrzymać.
- 4) **Mnie** się zdaje, że to przez nią te kłopoty.
- 5) **Każdy kierowca** ci **pomoże**, spytaj **go** tylko.
- 6) Kogokolwiek będziecie chcieli zatrzymać, pamiętajcie, że musicie przeczytać mu jego prawa.
- 7) Spotkałem się z ową studentką na uczelni.
- 8) Myślisz, że mogą planować każde kolokwium wcześniej?
- 9) Policja powinna się wami zająć.
- 10) Czy weźmiesz **mnie** za rękę?
- 11) Wydaje się **taki** leciutki ten pakunek.
- 12) Nie wierzysz w jego słowa?

Ćwiczenie 31 A

wyśmiewać, krzyczeć, móc, umieć, szyć, chwalić, polegać, brać, zdołać, mieć, witać, dokupywać, przekrzykiwać, staczać, organizować, nosić, karmić, pisywać, obracać się, niedowidzieć, dezorganizować, przekonywać, hamować

Ćwiczenie 31 B

wyśmiewać – wyśmiać, krzyczeć – krzyknąć, przekrzykiwać – przekrzyczeć, szyć – uszyć, chwalić – pochwalić, brać – wziąć, przekonywać – przekonać, karmić – nakarmić, witać – przywitać, dokupywać – dokupić, staczać się – stoczyć się, obracać się – obrócić się

Ćwiczenie 31 C

móc, umieć, mieć, nosić, niedowidzieć, polegać, zdołać, uwziąć się, poczytać

Ćwiczenie 34

Czasownik	3 os. lm.	Imiesłów przysłówkowy współczesny	Imiesłów przymiotnikowy czynny	Imiesłów przymiotnikowy bierny
zapisywać	<i>zapisują</i>	<i>zapisując</i>	<i>zapisujący</i>	<i>zapisywany</i>
zglaszać	<i>zglaszają</i>	<i>zglaszając</i>	<i>zglaszający</i>	<i>zglaszany</i>
jeść	<i>jedzą</i>	<i>jedząc</i>	<i>jedzący</i>	<i>jedzony</i>
wiedzieć	<i>wiedzą</i>	<i>wiedząc</i>	<i>wiedzący</i>	<i>wiedziony</i>
rozumieć	<i>rozumieją</i>	<i>rozumiejąc</i>	<i>rozumiejący</i>	<i>rozumiany</i>
radzić	<i>radzą</i>	<i>radząc</i>	<i>radzący</i>	-
kłócić się	<i>kłócą się</i>	<i>kłócąc się</i>	<i>kłócący się</i>	-
grozić	<i>grożą</i>	<i>grożąc</i>	<i>grożący</i>	-
prosić	<i>proszą</i>	<i>prosząc</i>	<i>proszący</i>	<i>proszony</i>
gościć	<i>goszczą</i>	<i>goszcząc</i>	<i>goszczący</i>	<i>goszczony</i>
gnieździć się	<i>gnieźdzą się</i>	<i>gnieźdząc się</i>	<i>gnieźdzący się</i>	-
szeptać	<i>szeptają</i>	<i>szeptając</i>	<i>szeptający</i>	<i>szeptany</i>
brać	<i>biorą</i>	<i>biorąc</i>	<i>biorący</i>	<i>brany</i>
pleść	<i>plotą</i>	<i>plotąc</i>	<i>plotący</i>	<i>pleciony</i>
wieść	<i>wiodą</i>	<i>wiodąc</i>	<i>wiodący</i>	<i>wiedziony</i>
strzec	<i>strzegą</i>	<i>strzegąc</i>	<i>strzegący</i>	<i>strzeżony</i>
wlec	<i>wloką, wleką</i>	<i>wlokąc, wlekąc</i>	<i>wlokący, wlekący</i>	<i>wleczony</i>
organizować	<i>organizują</i>	<i>organizując</i>	<i>organizujący</i>	<i>organizowany</i>
wymachiwać	<i>wymachują</i>	<i>wymachując</i>	<i>wymachujący</i>	-
dąć	<i>dmą</i>	<i>dmąc</i>	<i>dmący</i>	-
ciąć	<i>tną</i>	<i>tnąc</i>	<i>tnący</i>	-
kląć	<i>klną</i>	<i>klnąc</i>	<i>klnący</i>	-
trzeć	<i>trą</i>	<i>trąc</i>	<i>trący</i>	-
drzeć	<i>drą</i>	<i>drąc</i>	<i>drący</i>	-

Te czasowniki, które nie mają imiesłowu biernego są nieprzechodnie. Por. Ćwiczenie 40.

Ćwiczenie 35

Czasownik	3 os. lp. cz. przeszłego	Imiesłów przysłówkowy uprzedni	Imiesłów przymiotnikowy bierny	Bezosobnik
<i>wygrać</i>	<i>wygrał</i>	<i>wygrawszy</i>	<i>wygrany</i>	<i>wygrano</i>
<i>wziąć</i>	<i>wziął</i>	<i>wziąwszy</i>	<i>wzięty</i>	<i>wzięto</i>
<i>dać</i>	<i>dał</i>	<i>dawszy</i>	<i>dany</i>	<i>dano</i>
<i>odjąć</i>	<i>odjął</i>	<i>odjąwszy</i>	<i>odjęty</i>	<i>odjęto</i>
<i>wspiąć</i>	<i>wspiął</i>	<i>wspiąwszy</i>	<i>wspięty</i>	<i>wspięto</i>
<i>odciąć</i>	<i>odciął</i>	<i>odciąwszy</i>	<i>odcięty</i>	<i>odcięto</i>
<i>umrzeć</i>	<i>umarł</i>	<i>umarłszy</i>	-	-
<i>przerosnąć</i>	<i>przerósł</i>	<i>przerósłszy</i>	<i>przerośnięty</i>	<i>przerośnięto</i>
<i>wrócić</i>	<i>wrócił</i>	<i>wróciwszy</i>	-	<i>wrócono</i>
<i>wyschnąć</i>	<i>wysechł</i>	<i>wysechłszy</i>	<i>wyschnięty</i>	<i>wyschnięto</i>
<i>wymyć</i>	<i>wymył</i>	<i>wymywszy</i>	<i>wymyty</i>	<i>wymyto</i>
<i>przyjechać</i>	<i>przyjechał</i>	<i>przyjechawszy</i>	-	<i>przyjechano</i>
<i>podpisać</i>	<i>podpisał</i>	<i>podpisawszy</i>	<i>podpisany</i>	<i>podpisano</i>
<i>wynieść</i>	<i>wyniósł</i>	<i>wyniósłszy</i>	<i>wyniesiony</i>	<i>wyniesiono</i>
<i>zgnieść</i>	<i>zgniół</i>	<i>zgniółszy</i>	<i>zgnieciony</i>	<i>zgnieciono</i>
<i>wykpić</i>	<i>wykpił</i>	<i>wykpiwszy</i>	<i>wykpiony</i>	<i>wykpiono</i>
<i>zasłużyć</i>	<i>zasłużył</i>	<i>zasłużywszy</i>	-	<i>zasłużono</i>

Ćwiczenie 36 A

zapisywać – 1 os. lp. r. m. *zapisywałem*, 3 os. lm. r. nmos. *zapisywały*; *wygrać* – 2 os. lm. r. mos. *wygraliście*; 1 os. lm. r. nmos. *wygrałyśmy*; *jeść* – 3 os. lp. r. n. *jadło*; 1 os. lm. r. mos. *jedliśmy*; *wziąć* – 3 os. lm. r. nmos. *wzięły*; 2 os. lp. r. ż. *wziętaś*; *zglaszać* – 2 os. lm. r. nmos. *zglaszałyście*; 3 os. lp. r. ż. *zglaszała*; *dać* – 1 os. lp. r. m. *dałem*; 2 os. lm. r. mos. *daliście*; *wiedzieć* – 3 os. lp. r. ż. *wiedziata*; 3 os. lm. r. mos. *wiedzieli*; *odjąć* – 2 os. lm. r. nmos. *odjęłyście*; 1 os. lp. r. m.

odjąłem; przekrzykiwać – 3 os. lm. r. mos. *przekrzykiwali*; 2 os. lp. r. ż. *przekrzykiwałaś*; staczać – 1 os. lm. r. nmos. *staczyliśmy*; 3 os. lm. mos. *staczali*; organizować – 3 os. lp. r. n. *organizowało*; 1 os. lm. nmos. *organizowaliśmy*; obrócić się – 2 os. lm. nmos. *obróciliście się*; 3 os. lp. r. m. *obrócił się*; nosić – 2 os. lp. r. m. *nosiłeś*; 2 os. lm. r. mos. *nosiliście*; umieć – 1 os. lm. r. mos. *umieliliśmy*; 1 os. lp. r. ż. *umiałam*; dezorganizować – 3 os. lp. r. m. *dezorganizował*; 2 os. lm. r. nmos. *dezorganizowaliśmy*; przekonywać – 1 os. lp. r. m. *przekonywałem*; 3 os. lm. r. mos. *przekonywali*; przekonać – 2 os. lp. r. ż. *przekonałaś*; 1 os. lm. r. mos. *przekonaliśmy*.

Ćwiczenie 36 B

zapisywać – 1 os. lp. r. m. *będę zapisywał / będę zapisywać*; 3 os. lm. r. nmos. *będą zapisywały / będą zapisywać*.
 jeść – 3 os. lp. r. n. *będzie jadło; będzie jeść*; 1 os. lm. r. mos. *będziemy jedli; będziemy jeść*
 zgłaszać – 2 os. lm. r. nmos. *będziecie zgłaszały / będziecie zgłaszać*; 3 os. lp. r. ż. *będzie zgłaszała / będzie zgłaszać*
 wiedzieć – 3 os. lp. r. ż. *będzie wiedziała / będzie wiedzieć*; 3 os. lm. r. mos. *będą wiedzieli / będą wiedzieć*
 przekrzykiwać – 3 os. lm. r. mos. *będą przekrzykiwali / będą przekrzykiwać*; 2 os. lp. r. ż. *będziesz przekrzykiwała / będziesz przekrzykiwać*
 staczać – 1 os. lm. r. nmos. *będziemy staczały / będziemy staczać*; 3 os. lm. mos. *będą staczali / będą staczać*;
 organizować – 3 os. lp. r. n. *będzie organizowało / będzie organizować*; 1 os. lm. nmos. *będziemy organizowały / będziemy organizować*;
 nosić – 2 os. lp. r. m. *będziesz nosił / będziesz nosić*; 2 os. lm. r. mos. *będziecie nosili / będziecie nosić*;
 umieć – 1 os. lm. r. mos. *będziemy umieli / będziemy umieć*; 1 os. lp. r. ż. *będę umiała / będę umieć*;
 dezorganizować – 3 os. lp. r. m. *będzie dezorganizował / będzie dezorganizować*; 2 os. lm. r. nmos. *będziecie dezorganizowały / będziecie dezorganizować*;
 przekonywać – 1 os. lp. r. m. *będę przekonywał / będę przekonywać*; 3 os. lm. r. mos. *będą przekonywali / będą przekonywać*

Ćwiczenie 37

Czasownik	3 os. lp. tr. orzekający	3 os. lm. tr. orzekający	2 os. lp. tr. rozkazujący
nosić	<i>nosi</i>	<i>noszą</i>	<i>noś</i>
czytać	<i>czyta</i>	<i>czytają</i>	<i>czytaj</i>
pić	<i>pije</i>	<i>piją</i>	<i>pij</i>
starzeć się	<i>starzeje się</i>	<i>starzeją się</i>	<i>starzej się</i>
rwać	<i>rwie</i>	<i>rwą</i>	<i>rwij</i>
przeć	<i>prze</i>	<i>prą</i>	<i>przyj</i>
ciągnąć	<i>ciągnie</i>	<i>ciągną</i>	<i>ciągnij</i>
płakać	<i>płacze</i>	<i>płaczą</i>	<i>płacz</i>
trzeszczyć	<i>trzeszczy</i>	<i>trzeszczą</i>	<i>trzeszcz</i>
minąć	<i>minie</i>	<i>miną</i>	<i>miń</i>
kopać	<i>kopie</i>	<i>kopią</i>	<i>kop</i>
robić	<i>robi</i>	<i>robią</i>	<i>rób</i>
stawić się	<i>stawi się</i>	<i>stawią się</i>	<i>staw się</i>
studiować	<i>studiuje</i>	<i>studiują</i>	<i>studuj</i>
pomóc	<i>pomoże</i>	<i>pomogą</i>	<i>pomóż</i>
spojrzeć	<i>spojrzy</i>	<i>spojrzą</i>	<i>spójrz, spojrzij</i>
spełnić	<i>spełni</i>	<i>spełnią</i>	<i>spełnij, spełń</i>
gromić	<i>gromi</i>	<i>gromią</i>	<i>grom</i>
być	<i>będzie</i>	<i>będą</i>	<i> bądź</i>
mieć	<i>ma</i>	<i>mają</i>	<i>miej</i>
jeść	<i>je</i>	<i>jedzą</i>	<i>jedz</i>
wiedzieć	<i>wie</i>	<i>wiedzą</i>	<i>wiedz</i>
umieć	<i>umie</i>	<i>umieją</i>	<i>umiej</i>
wziąć	<i>weźmie</i>	<i>wezmą</i>	<i>weź</i>
zdyć	<i>zdejmie</i>	<i>zdejmą</i>	<i>zdejmij</i>

Ćwiczenie 38

Czasownik	3 os. lp. cz. przeszły tr. orzekający	3 os. lp. cz. nieprzeszły tr. warunkowy	3 os. lp. cz. przeszły tr. warunkowy
czytać	<i>czytał, czytała, czytało</i>	<i>czytałby, czytałaby, czytałoby</i>	<i>byłby czytał, byłaby czytała, byłoby czytało</i>
kształcić	kształcił, kształciła, kształciło	kształciłby, kształciłaby, kształciłoby	byłby kształcił, byłaby kształciła, byłoby kształciło
lokalizować	lokalizował, lokalizowała, lokalizowało	lokalizowałby, lokalizowałaby, lokalizowałoby	byłby lokalizował, byłaby lokalizowała, byłoby lokalizowało
mobilizować	mobilizował, mobilizowała, mobilizowało	mobilizowałby, mobilizowałaby, mobilizowałoby	byłby mobilizował, byłaby mobilizowała, byłoby mobilizowało
nadrobić	nadrobił, nadrobiła, nadrobiło	nadrobiłby, nadrobiłaby, nadrobiłoby	byłby nadrobił, byłaby nadrobiła, byłoby nadrobiło
objawiać się	objawił się, objawiła się, objawiło się	objawiłby się, objawiłaby się, objawiłoby się	byłby się objawił, byłaby się objawiła, byłoby się objawiło
powiadomić	powiadomił, powiadomiła, powiadomiło	powiadomiłby, powiadomiłaby, powiadomiłoby	byłby powiadomił, byłaby powiadomiła, byłoby powiadomiło
przysporzyć	przysporzył, przysporzyła, przysporzyło	przysporzyłby, przysporzyłaby, przysporzyłoby	byłby przysporzył, byłaby przysporzyła, byłoby przysporzyło
rozmyślić się	rozmyślił się, rozmyśliła się, rozmyśliło się	rozmyśliłby się, rozmyśliłaby się, rozmyśliłoby się	byłby się rozmyślił, byłaby się rozmyśliła, byłoby się rozmyśliło
spojrzeć	spojrzał, spojrzała, spojrzało	spojrzałby, spojrzałaby, spojrzełoby	byłby spojrzał, byłaby spojrzała, byłoby spojrzełoby
szkolić się	szkolił się, szkoliła się, szkoliło się	szkoliłby, szkoliłaby, szkoliłoby	byłby szkolił, byłaby szkoliła, byłoby szkoliło
śpieszyć się	śpieszył się, spieszyła się, śpieszyło się	śpieszyłby się, spieszyłaby się, śpieszyłoby się	byłby się śpieszył, byłaby się spieszyła, byłoby się śpieszyło
trwać	trwał, trwała, trwało	trwałby, trwałaby, trwałoby	byłby trwał, byłaby trwała, byłoby trwało
umorzyć	umorzył, umorzyła, umorzyło	umorzyłby, umorzyłaby, umorzyłoby	byłby umorzył, byłaby umorzyła, byłoby umorzyło
współistnieć	współistniał, współistniała, współistniało	współistniałby, współistniałaby, współistniałoby	byłby współistniał, byłaby współistniała, byłoby współistniało
zdementować	zdementował, zdementowała, zdementowało	zdementowałby, zdementowałaby, zdementowałoby	byłby zdementował, byłaby zdementowała, byłoby zdementowało
zżyć się	zżył się, zżyła się, zżyło się	zżyłby się, zżyłaby się, zżyłoby się	byłby się zżył, byłaby się zżyła, byłoby się zżyło

Ćwiczenie 39

- 1) Położył się wcześniej, bom się zmachała.
- 2) Głupiście, że wcześniej tegoście nie zauważyli. / Głupiście, żeście wcześniej tego nie zauważyli.
- 3) Takeśmy prosili przełożoną, że w końcu nam pozwoliła.
- 4) Czyś ty, chłopcze, zwariował?
- 5) Wiesz, że wczoraj bardzośmy się śpieszyli. / Wiesz, żeśmy wczoraj bardzo się śpieszyli.
- 6) Czy wyście to wszystko ukartowali?
- 7) Przysznażę, żem zbłądził i proszę o wybaczenie.

Ćwiczenie 40

użyć, kroić, obierać, zasypać, rządzić, przekształcać, reorganizować, kserować, wyłączyć, ignorować, chronić.

Ćwiczenie 41

- 1) Siedział tam chyba z godzinę.
- 2) Zrobiły to we dwie.
- 3) Wstydziła się tego przed sobą.
- 4) Nie podoba się, to fora ze dwora!

- 5) Badania wykryją to w / we krwi.
- 6) Nie chcę w /we czwartek, wolę tam iść w / we środę.
- 7) Musimy przełożyć zajęcia ze środy na czwartek.
- 8) Mój pradziadek urodził się we Lwowie.
- 9) Punktualność cenił sobie nade wszystko.
- 10) We / W trójkę pójdzie nam sprawniej z tym kopaniem.
- 11) W /We mszy wziął udział metropolita lubelski.
- 12) Wyjdź już! Siedzisz już tyle czasu w wodzie!
- 13) Oni bardzo często się ze / z sobą kłócili.
- 14) Jeśli grozi ci niebezpieczeństwo, to przede wszystkim ze strony tego łotra.
- 15) Wyjechał spod bramy z piskiem opon.
- 16) Przyjmij ten prezent ode mnie.
- 17) Nie jadłem nic od przedwczoraj.
- 18) Zginęło jej chyba ze sto złotych.
- 19) Biegał w kółko, goniąc własny ogon.
- 20) Sprzątnęli mu biżuterię niemal przed nosa.

Ćwiczenie 42

Dokument z **zaleceniami** [zaleceniami] dotyczącymi **wygląda** [wyglądu] i higieny studentów oraz doktorantów Śląskiego Uniwersytetu Medycznego „nie będzie **procedowan** [procedowany]”. Decyzję tę **ogłosiono** [ogłoszono] po poniedziałkowym spotkaniu przedstawicieli **samorządu** [samorządu] studenckiego i **doktoranckiego** [doktoranckiego], władz uczelni oraz **komisi** [komisji] uniwersytetu, która wytyczne przygotowała. Spowodowały one oburzenie **wśród** [wśród] części **społeczność** [społeczności] akademickiej oraz ekspertów.

Śląski Uniwersytet Medyczny **we** [w] **październice** [październiku] poinstruował swoich **studenty** [studentów] i **doktoranty** [doktorantów], jak mają się ubierać na **zajęcie** [zajęcia], zaliczenia i egzaminy. Mowa między innymi o unikaniu intensywnych **perfumów** [perfum], noszenia **bluzeków** [bluzek] z głębokim dekoltem czy maksymalnym ograniczeniu noszonej **biżuteri** [biżuterii]. W zaleceniach jest też zapis o utrzymaniu higieny osobistej, **przytnieniu** [przycinaniu] ewentualnych **was** [włosów] lub brody i zakrywaniu **tatuaż** [tatuazu, tatuazy, tatuazów].

Zalecenia przygotowała **Komisja** [Komisja] ds. Przeciwdziałania Problemom **Mobbinga** [Mobbingu], Wykorzystywania Seksualnego, Dyskryminacji oraz innym zachowaniom niepożądanym wśród Studentów i Doktorantów SUM w **Katowiczach** [Katowicach]. W dokumencie z **instrukcją** [instrukcjami] napisano, iż są **oni** [one] po to, żeby "zapobiegać pojawianiu się **zachowań** [zachowań] niepożądanych w relacjach **studentki** [studentek] i studentów oraz **doktorantki** [doktorantek] i doktorantów z pacjentami i **nauczycielmi** [nauczycielami] akademickimi obu **płec** [płci] oraz wspierać **profilaktykę** [profilaktykę] epidemiologiczną". Zalecenia uczelnianej **komisi** [komisji] spotkały się z krytyczną oceną studentów i doktorantów oraz ekspertów. **We** [W] poniedziałek odbyły się w tej sprawie **spotkanie** [spotkania] przedstawicieli **samorządu** [samorządu] studenckiego, **samorządu** [samorządu] doktorantów, władz uczelni oraz **komisii** [komisji], która **instrukcję** [instrukcje, instrukcję] przygotowała. Po rozmowach wydano oświadczenie, że "zdecydowano, że dokument nie będzie procedowany". "Uczestnicy spotkania **podkreśliły** [podkreślili], że przestrzeganie zasad stosownego zachowania i ubioru **obowiązuje** [obowiązuje] wszystkich Członków Społeczności Akademickiej" – dodano w **pismu** [piśmie]. Oświadczenie **odczytała** [odczytał] **przewodnicząc** [przewodniczący] rady uczelnianej **Samorządu** [Samorządu] Studenckiego Wojciech Madejczyk.

BIBLIOGRAFIA

- Bańko M., *Wykłady z polskiej fleksji*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004.
- Bury M., Filipczak S., Gozdek K., Milczanowska K., Stachowicz E., *Ćwiczenia sprawności komunikacyjnych, cz. 1: Jak rozpocząć i zakończy rozmowę?, cz. 2: Jak rozmawiać z ludźmi?*, Seria: *Logopedia w praktyce*, red. J. Panasiuk, Wydawnictwo Edukacyjne, Kraków 2016.
- Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia*, red. R. Grzegorzczakowa, R. Laskowski, H. Wróbel, t. I-II, wyd. II zmien., Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998.
- Grzenia J., *Słownik nazw własnych. Ortografia – wymowa – słowotwórstwo i odmiana*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998.
- Jadacka H., *System słowotwórczy polszczyzny (1945-2000)*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2001.
- Nowy słownik poprawnej polszczyzny PWN*, red. A. Markowski, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2003.
- Panaś R., *Afazja. Odbudowa komunikacji. Ćwiczenia językowe*, z. 1-3, Wydawnictwo Edukacyjne, Kraków 2015.
- Saloni Z., *Czasownik polski. Odmiana. Słownik*, wyd. II zmien. Wiedza Powszechna, Warszawa 2002.
- Słownik języka polskiego*, red. M. Szymczak, t. 1-3, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1996.
- Słownik nazw miejscowości i mieszkańców z odmianą i poradami językowymi*, red. nauk. M. Łaziński, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007.
- Tokarski J., *Fleksja polska*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1978.
- Wielki słownik ortograficzno-fleksyjny*, red. J. Podracki, Bertelsman Media Sp. z o.o., Warszawa 2001.
- Wróbel H., Kowalik K., Orzechowska A., Rokicka T., *Mały słownik odmiany wyrazów trudnych*, wyd. Towarzystwo Miłośników Języka Polskiego, Kraków 1993.
- Żulewska J., Nowis-Zalewska M., *Ćwiczenia dla osób z afazją. Formy gramatyczne, cz. 1 i 2*, Harmonia, Gdańsk 2014.

